

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

63. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2016/10

Tartalom

Ajánló

FONYÓ Istvánné: „*A múltat tiszteld a jelenben, s tartsd a jövőnek*” (Vörösmarty Mihály)

Cikkek

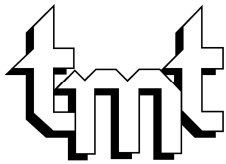
TÓSZEGI Zsuzsanna: Innovatív szolgáltatási portfólió kialakítása és fejlesztése az iparjogvédelmi hatóság 120 éves története során	375
BILLÉDINÉ HOLLÓ Ibolya: A Soros Alapítvány könyvtári programja	387
LENCSÉS Ákos: Előfizetési díjak meghatározása közös adatbázis-előfizetések esetén az EISZ Nemzeti Programban	393

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

MATTESON, Miriam L. – SCHLUETER, Elizabeth – MORGAN, Hidy: Folyamatos képzés a könyvtármenedzsmentben: kihívások és lehetőségek (Ref. Kosztyánné Mátrai Rita)	402
--	-----

Hírek

Vége a dalnak: darabjaira hullott az egyik nagy egyetem • Megvalósulnak a Széchényi Könyvtár legmerészebb álmai • R. Kiss Kornélia: Marad a szűk költségvetés a folyóiratoknál • Interjú, Balogh Roland: Nekimegy a netes óriásoknak az EU • Európai tanácskozást tartanak az internet szerepéről • Bevezetik a Matlab szoftver az Óbudai Egyetemen • GreCsó Krisztián: Magyarország egyik legjelentősebb archívumát állították le (Összeállította: Berke Barnabásné és Fonyó Istvánné)	405
---	-----

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 63 • 2016/10

Summaries

TÓSZEGI, Zs.: **Creating and developing an innovative service portfolio during the 120-year history of the authority protecting industrial rights** 375

It could quite as well be taken as obvious that the authority responsible for managing the products of human creativity is itself sensitive to novelties, to innovative solutions. The Hungarian Intellectual Property Office celebrates the 120th anniversary of its foundation. The article summarizes the technological tools applied in the work of the authority, many of which constituted a pioneering solution at the time of their introduction.

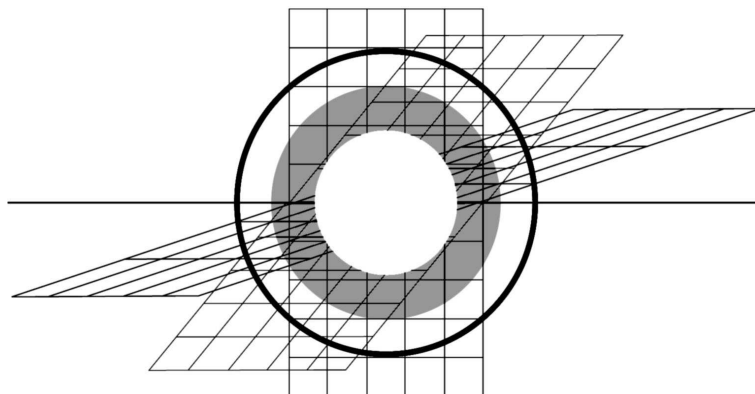
BILLÉDI-HOLLÓ, I.: **The Library Programme of the Soros Foundation** 387

The author – past president (1982-1990) of the Association of Hungarian Librarians (MKE) – looks back to the busy period of development mentioned that was characterized by some unconventional initiatives and activities in addition to traditional association work. In 1984, Gábor Vályi – then chairman of the National Committee on Libraries, Director-General of the Library of the Hungarian

Parliament and member of MKE's board – inspired the planning and implementation of a Library Programme in co-operation with the Hungarian Academy of Sciences and the Soros Foundation. The Library Programme lasted for four years and had been managed and led by MKE's President, with the participation of MKE's secretariat and board. A chronicle of this successful venture is presented.

LENCSEÉS, Á.: **Defining fees for joint subscriptions in the EIS National Programme** 393

The Electronic Information Services National Programme (EIS) is the national consortium in Hungary. In some years the number of libraries participating and databases subscribed has increased very much. In 2009, the Programme Committee decided to collect financial contribution from the consortium members (matching funds called "self-shares"). In 2016, EIS subscribed to 26 databases for 170 member institutes. The paper focuses on how to divide costs among consortium members and how to calculate self-shares and.

Tószegi Zsuzsanna

Innovatív szolgáltatási portfólió kialakítása és fejlesztése az iparjogvédelmi hatóság 120 éves története során

Akár természetesnek is vehetnénk, hogy az a hatóság, amelynek elsődleges feladata az emberi alkotó szellem szüleményeivel való foglalatosság, maga is fogékony az újdonságok, az innovatív megoldások iránt. A szellemitulajdon-védelem hazai felelőse 2016-ban ünnepli alapításának 120. évfordulóját, amelynek kapcsán a cikk áttekinti a hatósági munkában használatos technológiai eszközöket, amelyek között a bevezetések jó néhány, a maga nemében úttörő jellegű megoldást találunk.

Tárgyszavak: iparjog; szabadalomügy, hatóság; ipartörténet

A szellemi alkotótevékenység védelmének igénye a régmúltra nyúlik vissza, de a szellemi tulajdon jogi védelme döntően a XIX. században alakult ki.

A XIX. század közepéig a szabadalmi védettség – amelynek nem volt előfeltétele a találmányi jelleg – odaítélése a legtöbb országban uralkodói kegy volt, és jogilag nem szabályozták a megadás feltételeit. Az Osztrák–Magyar Monarchiában 1852 óta létezett a szabadalmazás kereteit meghatározó rendelet, amelynek értelmében a birodalom feje adta „áldását” az oltalomra (1. ábra).

A XIX. század második felében, az egyes országokban megalkotott modern szabadalmi törvények megszületésével párhuzamosan megfogalmazódott az iparjogvédelem nemzetközi integrációja iránti igény. Ez vezetett a mai napig hatályban lévő *Párizsi Unió Egylemény* (PUE) létrejöttéhez, amelyet méltán nevezhetünk a nemzetközi iparjogvédelem „anyaegyleményének”. A külföldön is érvényes oltalmak megszerzését megkönnyítő PUE 1883-ban jött létre, amelyhez Magyarország egy negyedszázaddal később, 1908-ban csatlakozott.

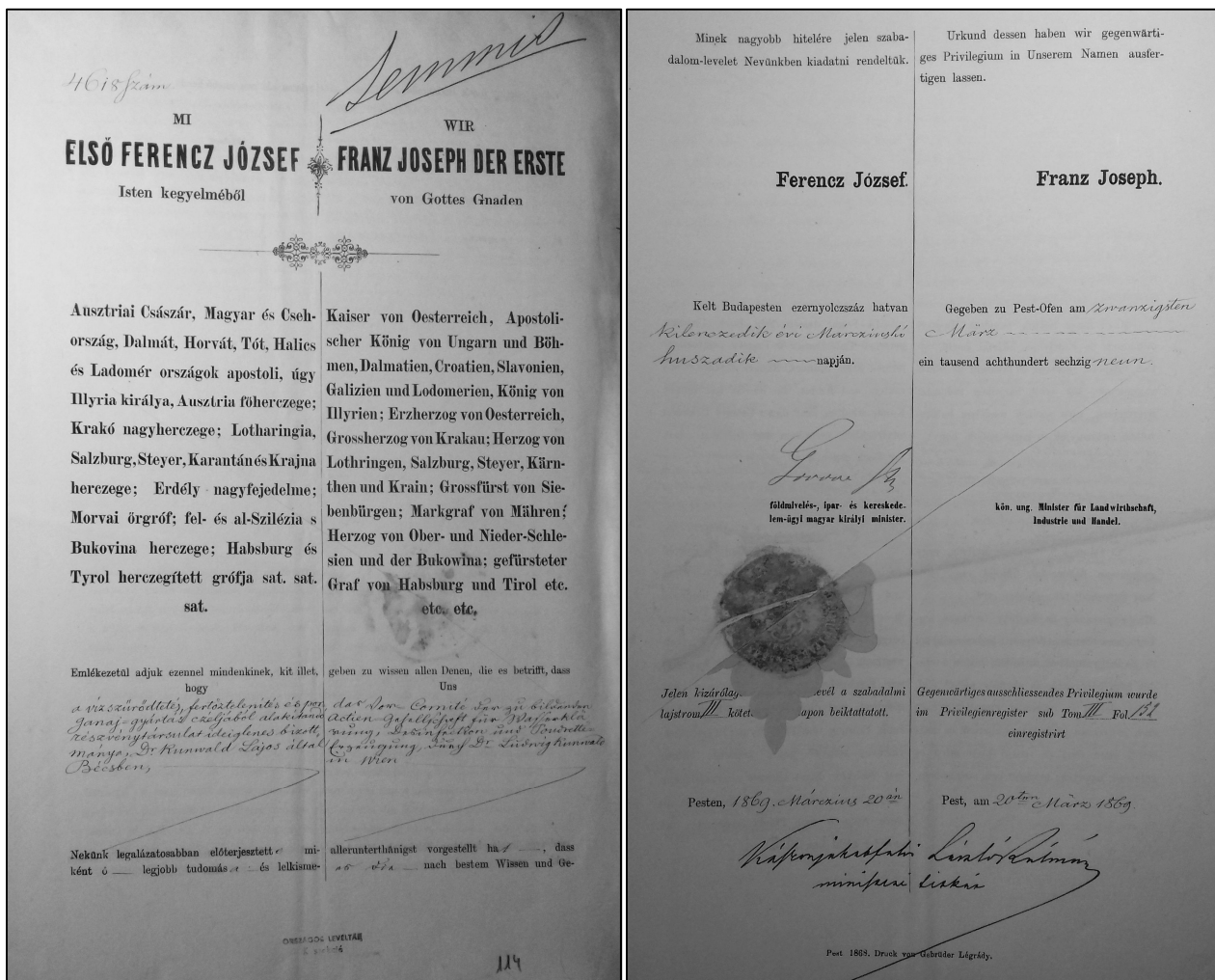
A kiegyezés során Magyarország vám- és kereskedelmi szövetségre lépett Ausztriával, amelynek hatálya alól – az 1893. évi XLI. törvénycikk értelmében – a szellemi alkotások kikerültek, így 1894. január 1-jétől kezdve a szellemi tulajdonra vonatkozóan Magyarország teljes törvényhozói szabadságot élvezett. A gazdaság fellendülését – többek

között – a szabadalmi oltalmak jogi szabályozásával is elő kívánták segíteni, így 1895 nyarán az országgyűlés törvényt alkotott a találmányi szabadalmakról. Az első önálló magyar szabadalmi törvény, az 1895. évi XXXVII. törvénycikk a szabadalmi hatóságokról is rendelkezett, előírva a szabadalmi hivatal megalakítását és meghatározva annak hatáskörét.

1896. március 1-jén alapították meg a *Magyar Királyi Szabadalmi Hivatalt*, amely elnökből, alelnökből, állandó, illetve nem állandó bírói és műszaki tagokból, továbbá segédszemélyzetből állt. Az elnököt, az alelnököt és az állandó tagokat a kereskedelemügyi miniszter előterjesztése alapján az uralkodó (később a kormányzó), a nem állandó tagokat és a kezelőszemélyzetet pedig az illetékes miniszter nevezte ki (2. ábra).

A szellemitulajdon-védelem rendszere a millenniumtól napjainkig

A XIX-XX. század fordulóján az iparjogvédelmi jogintézmények rendszere még nem volt annyira kiforrott, mint napjainkban. A ma ismert oltalmi formák közül a szabadalmi és a védjegyoltalmat, illetve a mustra- és mintaoltalmat ismerték. Iparjogvédelmi oltalom az illetékes hatóság által lefolytatott eljárás következtében jöhetett létre, ha a bejelentés megfelelt a jogszabályi előírásoknak, és lerótták a hatóság által kiszabott díjat.

1. ábra Egy 1869-ben szentesített privilégium első és utolsó oldala

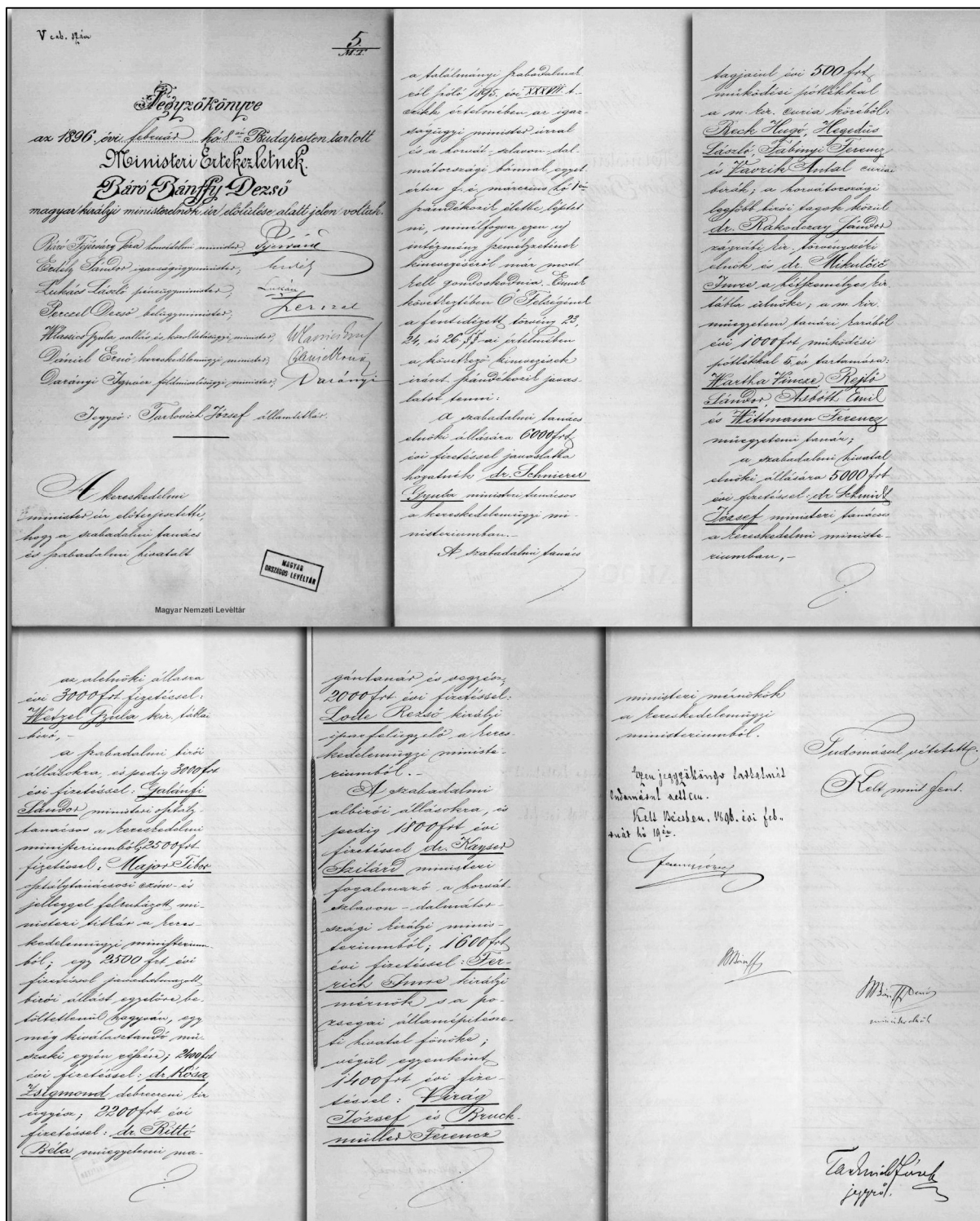
Szabadalmi oltalmat az újdonságot jelentő, iparilag értékesíthető találmány kaphatott; az újdonság fogalmát viszont a szabadalmi törvény nem határozta meg. A feltaláló csak a korábbiakban ismeretlen műszaki megoldásra kérhetett szabadalmat.

Az első védjegy-törvény – a védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvénycikk – értelmében „védjegyek alatt [...] oly jelvények (jegyek, vignetták s effélék) értendők”,¹ amelyek a kereskedelmi forgalomba szánt készítményeknek/árúknak a többi készítménytől/árutól való megkülönböztetésére szolgálnak. A törvény értelmében a kizárólagos használatra szánt védjegyeket a kereskedelmi és iparkamaráknál vezetett lajstromokba be kellett jegyeztetni.

A mustra- és mintaoltalom az iparcikkek külső alakjára vagy magában az alakban megnyilvánuló figurális kialakításra vonatkozott. A mustrák és

minták védelmére szolgáló önálló magyar törvény híján az 1858. december 7-én kelt császári patens (*Törvény az iparüzleti termelvényekre szolgáló mustrák és minták védelme tárgyában*) előírásait kellett alkalmazni. Az ipari mintákra vonatkozó első önálló magyar jogszabályt 1907-ben adta ki a kereskedelmi miniszter. A védjegyekhez hasonlóan a mustrák és minták lajstromozása szintén a kereskedelmi és iparkamaráknál zajlott.

A szabadalmi hivatal megalapításkori hatáskörébe a találmányi bejelentésekkel kapcsolatos ügyintézés tartozott. Néhány évvel később a hivatal keretein belül létrehoztak két központi nyilvántartást, amelyek a kereskedelmi és iparkamaráknál vezetett védjegy-, illetve mintalajstromok bejelentéseit regisztrálták, de ez utóbbi két iparjogvédelmi oltalommal kapcsolatosan a szabadalmi hivatalnak csak korlátozott hatásköre volt.

2. ábra A minisztertanács 1896. február 8-ai üléséről kézírással készült jegyzőkönyv részletei

A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvény elrendelte a Szabadalmi Közlöny kiadását: „A bejelentett és közzététetni rendelt találmányok [...], az engedélyezett szabadalmak –

azok leírásával és rajzaival együtt – [...] az erre rendelt hivatalos lapban azonnal közzéteendő.”²

1920-ban a hivatalt szabadalmi különbíróssággá alakították át, megerősítve az intézmény keretein belül addig is működő bírói osztály hatáskörét. Az új név, amely 1944-ig kísérte a hivatalt, *Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság* lett. Az intézmény 1945-től az 1949 októberében történt megszüntetéséig *Szabadalmi Bíróság* néven működött; bizonyos feladatait az 1949. január 1-jével megalakított *Országos Találmányi Hivatal* vette át, a bírósági ügyek a rendes bíróságokhoz kerültek.

Az iparjogvédelmi hatóság az 1996-os centenáriuma alkalmából visszavette patinás nevét, és ettől kezdve 2010. december 31-ig *Magyar Szabadalmi Hivatal* néven működött. A szervezet tevékenységi körének jelentős bővülését tükrözi a 2011. január 1-jétől fölvetett új név: azóta *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala* (SZTNH) néven látja el törvényben meghatározott feladatait.

A XX. század végére kialakult és megszilárdult a szellemi tulajdon-védelem rendszere, amely kizárólagos, monopolszerű jogok garantálásával védi az alkotók és kutatók, továbbá a művekkel kapcsolatosan időt és pénzt befektető személyek jogait. A szellemi tulajdon-védelem segíti elő, hogy – erkölcsi elismerés és anyagi haszon formájában – egy új alkotás, egy új megoldás létrehozására fordított idő, energia, investíció megtérüljön. A szellemi tulajdon-védelem két fő területe az iparjogvédelem és a szerzői jogi védelem.

Az iparjogvédelem legismertebb ága a műszaki találmányokat védő szabadalom, illetve az áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére szolgáló védjegy. A műszaki területen ismeretes továbbá a használatiminta-oltalom, amely ugyancsak a feltalálói tevékenységet védi. A termékek külső kialakításának védelmére szolgál a formatervezésiminta-oltalom (a dizájn). Növényfajta-oltalomban részesülhet az az új növényfajta, amely megkülönböztethető, egynemű, állandó tulajdonságokkal rendelkezik. Földrajzi árujelzőként oltalomban részesülhet a termék földrajzi származásának feltüntetésére a kereskedelmi forgalomban használt földrajzi jelzés és eredetmegjelölés. Az Európai Unió jogszabályaiban meghatározott esetekben bizonyos feltételekkel és időtartamra a gyógyszertermékre vagy növényvédő szerre vonatkozó találmány tárgya kiegészítő oltalomban (SPC) részesülhet – azt követően, amikor az oltalmi idő lejártával megszűnik a szabadalmi oltalom.

A szerzői jog az irodalmi, tudományos és művészeti művek szerzőinek biztosít kizárólagos jogokat

az alkotásaik felhasználásával kapcsolatosan. A szerzői jogi védelem a szerzőknek személyhez fűződő (például a névhasználat joga) és vagyoni jogokat (például a mű felhasználásának joga) biztosít, de védi a művek nagyközönséghez való eljuttatásában szerepet vállalók (például az előadóművészek, a rádiós és a televíziós szervezetek, a filmelőállítók stb.) érdekeit is.

Az idők során a hivatal tevékenységi körébe bekeült a ma ismert valamennyi iparjogvédelmi oltalom megadásával kapcsolatos hatósági feladat, továbbá a szerzői jogi védelemmel összefüggő, törvényben meghatározott teendők ellátása. Az SZTNH a szellemi tulajdon-védelem terén széles körű nemzetközi kapcsolatrendszerbe ágyazottan végzi munkáját.

Az egyes korszakokban használatos információrögzítési technikák

Ebben a fejezetben áttekintjük az elmúlt 120 évben a hivatali munka, az ügyfélkapcsolatok és a törvényben előírt tájékoztatási kötelezettségek ellátására szolgáló megoldásokat, amelyek szinte mindegyikénél érzékelhető a hivatal újító, innovatív szemlélete.

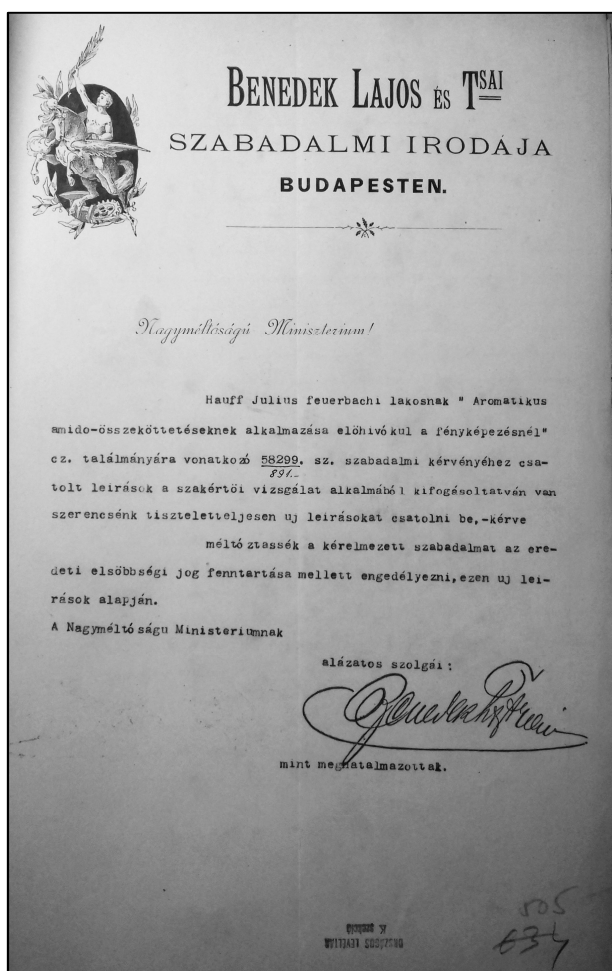
Kézírás, gépírás, nyomdai szedés, litográfia

A XIX-XX. század fordulóján a nagyközönségnek szánt kommunikáció fő médiuma a nyomdatermék, a hivatalos levelezés leginkább elterjedt technikája pedig a kézírás volt, de szűkebb körben már használták a XIX. században feltalált írógépet is (3. ábra).³

Széles körben elterjedt szokás volt, hogy az iratok ismétlődő keretszövegeit nyomdában sokszorosították, és az aktuális szöveget kézzel írták be a megfelelő helyekre. Erre példa a Ferenc József nevében kiadott szabadalomlevél és a Weiss Manfréd-féle szabadalmi okirat (1. és 6. ábra).

A terjesztési céllal készülő dokumentumok előállítására magas színvonalú nyomdatechnika állt rendelkezésre – többek között nyomtatott formában jelent meg a hivatalos lap, a *Szabadalmi Közlöny* is, amelyben csak a legfontosabb adatok láttak napvilágot. A közlönnyel azonos időpontban kerültek ki a nyomdából a szabadalmi leírások és a hozzájuk tartozó jellemző ábrák, amelyeket a hivatal e célra fönntartott helyiségében lehetett megtekinteni. A kiváló minőségű műszaki rajzokat a kor legismertebb fotósa és litográfusa, *Klősz György*

készítette, a nyomdai kivitelezés a *Pallas Nyomdában* történt (4. ábra). A Pallas Nyomdával igazsággal meg lehetett elégedve a hivatalban: 1896-tól kezdve 1940-ig tartott az üzleti kapcsolat.

3. ábra A Benedek és Tsai ügyvivő iroda levele 1892-ből

Az első időszakban a Szabadalmi Közlöny minden szombaton déli 12 órakor jelent meg, a lapzárta csütörtök délben volt. „A szabadalmi leírásoknak a kinyomatása [... az által ... van indokolva, hogy] a találmányok szellemi közkinccsé váljanak.” „... az érdeklődő kutatóknak szükséges [...] az eligazodásra megfelelő segédeszközöket nyújtani. Ilyen segédeszközök a találmányok jó osztályozása s ezenkívül a találmányi leírásoknak kivonatos közlése.”⁴

Egy további példa a bámulatosan magas színvonalú műszaki rajzoló és nyomdai munkára: *Léderer Sándor* 'Forgatható takaréktűzhelye', amely 1896. március 9-étől állt oltalom alatt. Ez volt a 6506. számú szabadalmi bejelentés – a fel-

találó a hivatal megalakulása után 9 nappal nyújtotta be a bejelentését (5. ábra).

1912-ben a hivatal felkérésére *Barta Ernő*, az ismert grafikus elkészítette a hivatal könyvtárának ex librisét, amelyet – vélhetően 1921-ben, az intézmény névváltozása után – a M. Kir. Szabadalmi Bíróság könyvtára számára aktualizált. Az ex librisrel megjelölt kötetek közül jó néhányat őriz a hivatal *Frecskay János Szakkönyvtára*.⁵

Ugyancsak 1912-ből maradt fenn az *Országos Levéltár* gyűjteményében *Weiss Manfréd* 'Első magyar konzervgyára és ércárugyára' számára kiadott díszes szabadalmi okirat: a nyomdában készített sémába kézzel írták a szükséges adatokat (6. ábra).

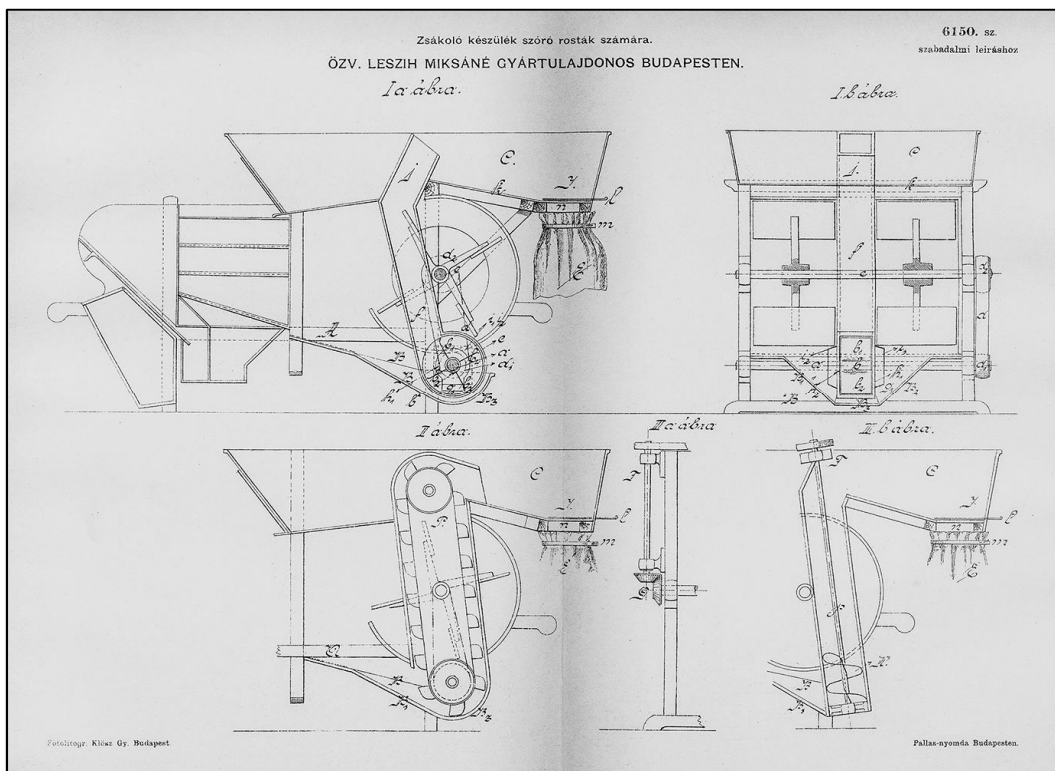
Sok évtizeden át lényegi változás csak annyiban ment végbe az információrögzítési technikában, hogy a hivatalos iratok előállításánál gyakorlatilag kizárólagossá vált az írógép használata; a kézírás az iktatókönyvekben, a sokáig kézzel vezetett lajstromkönyvekben és más hasonló nyilvántartásokban maradt szokásban.

A legnagyobb fordulat – a számítógép bevonul a hivatal eszköztárába

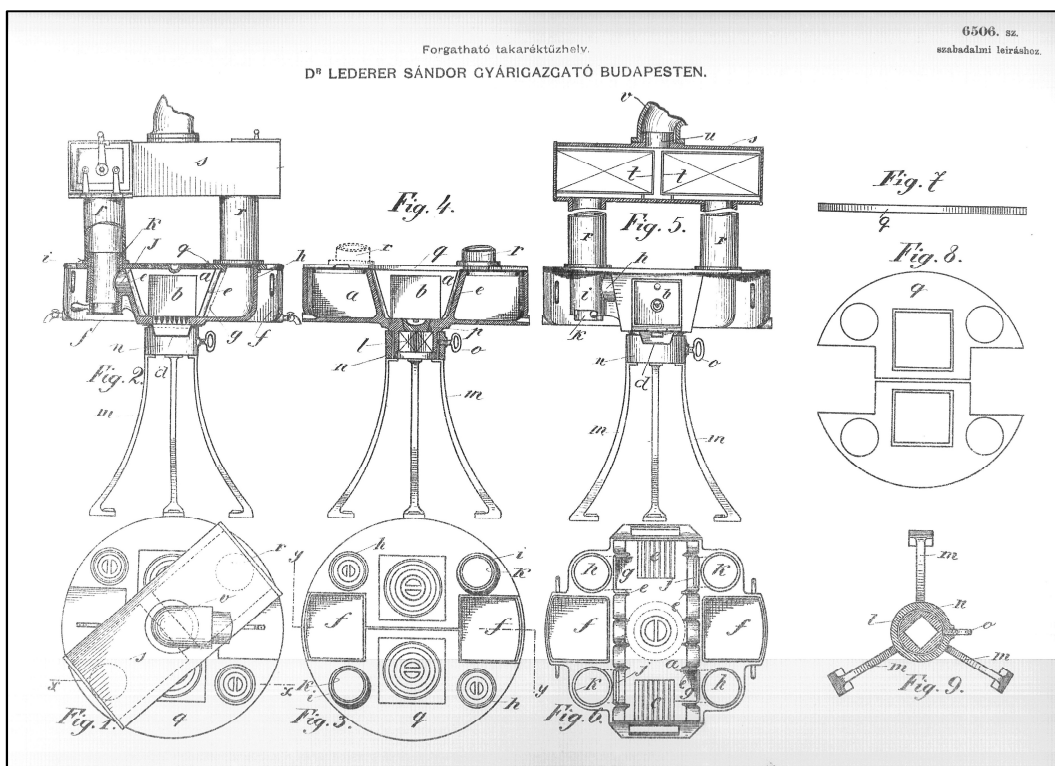
Egy nagy ugrást teszünk az időben: *Neumann János* ugyan már a II. világháború idején fölállította elméletét a tárolt programok elvére épülő számítógépekről, és a világhégés után meg is épültek az első berendezések (az *ENIAC* 1946-ban, az *ENVAC* 1949-ben), de még sok idő kellett ahhoz, hogy az informatikai eszközök megkezdhesék világhódító útjukat.

A mi térségünk fejlődését e téren is visszavetette a hidegháború, amelynek egyik következménye volt a fejlett technológiai eszközök szocialista országokba való eljuttatását gátló, az 1990-es évek elejéig érvényben tartott embargó (a COCOM-lista). A KGST országokban az 1960-as években kezdtek számítógépeket gyártani; a *KFKI* például 1968-tól készített *Tárolt Programú Analizátor* (TPA) néven számítógépeket.

Az 1980-as évek első felében az Országos Találmányi Hivatal épületében volt egy TPA 11/48 típusú számítógép, de nem a hivatal, hanem az *Alkotó Ifjúság Egyesülés* tulajdonában. Erre a gépre csatlakoztak a hivatalban elhelyezett VT-52-es terminálok, amelyekkel egyszerű ügyviteli feladatokat (lényegében az ügyfelekkel való levelezést) végeztettek el.⁶

4. ábra 1896. március 11-én nyújtotta be Leszih Miksáné 'Zsákoló készülék szóró rosták számára' című bejelentését
A Klösz György műhelyében készült rajz a 6150. sz. szabadalmi leíráshoz

5. ábra Klösz György műhelyében készült rajz Léderer Sándor forgatható takaréktűzhelyéhez

6. ábra Szabadalmi okirat 1912-ből

1987/88-ban kezdődött meg az első PC alapú levelezési rendszer, az *OTHello* kialakítása; ehhez a személyi számítógépeket lokális hálózatba (LAN) kapcsolták. Ugyanekkor, 1987-ben kezdődött a *HUNPADOC*, a szabadalmi információk keresésére alkalmas adatbázis fejlesztése: ez a PC alapú rendszer a *Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítőben* megjelent szabadalmak és szabadalmi bejelentések publikus adatait tartalmazta, a szabadalmi információk keresőeszköze volt.

1990-ben jelent meg a legelső magyar CD-ROM, amelyen helyet kapott a nemzetközi szabadalmi osztályozás (NSZO) 1990-ben életbe lépett 5. kiadása. Az NSZO-t papíron is kiadták, a nyomdai előállításához *Ventura* kiadványszerkesztő programot használtak. A *Ventura*ba bevitt strukturált szöveges állomány lehetővé tette az információhalmoz adatbázisba szervezését; ez a változat jelent meg CD-ROM-on.

Az 1990-es években folytatódtak a fejlesztések: az IIF program keretében ISIS alapon létrehozott online adatbázisok is készültek a hivatalban.⁷ Az ügyviteli rendszer kialakításának kezdeti eredményeként 1992 elején működésbe állították az első modult, amelyet később bővítettek, folyamatosan fejlesztettek.

A CD-ROM volt az évszázad utolsó évtizedének nagy slágere. A hivatalban sok külföldi iparjogvédelmi CD adatbázist fizettek elő, a CD meghajtókat hálózatba szervezték.

A hivatal azonban nemcsak vásárlója, de előállítója is volt a CD-ROM (majd később a DVD) adatbázisoknak. Éveken keresztül jelentette meg a szabadalmi információk fentebb már említett keresőeszközét, a *HUNPADOC*-ot, amely nemcsak a kurrens, hanem 1970-ig visszamenőleg tartalmazta a közlönyben megjelent szabadalmak és szabadalmi bejelentések publikus adatait.

A *HUNPADOC*-ot pár év múlva a *HUNPATÉKA* adatbázis váltotta föl, korszerűsített felhasználói felülettel, jelentősen kibővített adattartalommal. Retrospektív feldolgozás eredményeként a hivatal megalakításának kezdetétől, 1896-tól kezdődően az összes magyar szabadalom bibliográfiai adatait, az igénypontokat, a kivonatokat, az ábrákat és az ún. jogállásadatokat, 1972-ig visszamenőleg pedig a szabadalmi bejelentésekről meghatározott információkat tartalmazta. A korábbi DOS-os felületet a Windows váltotta föl (7. ábra)

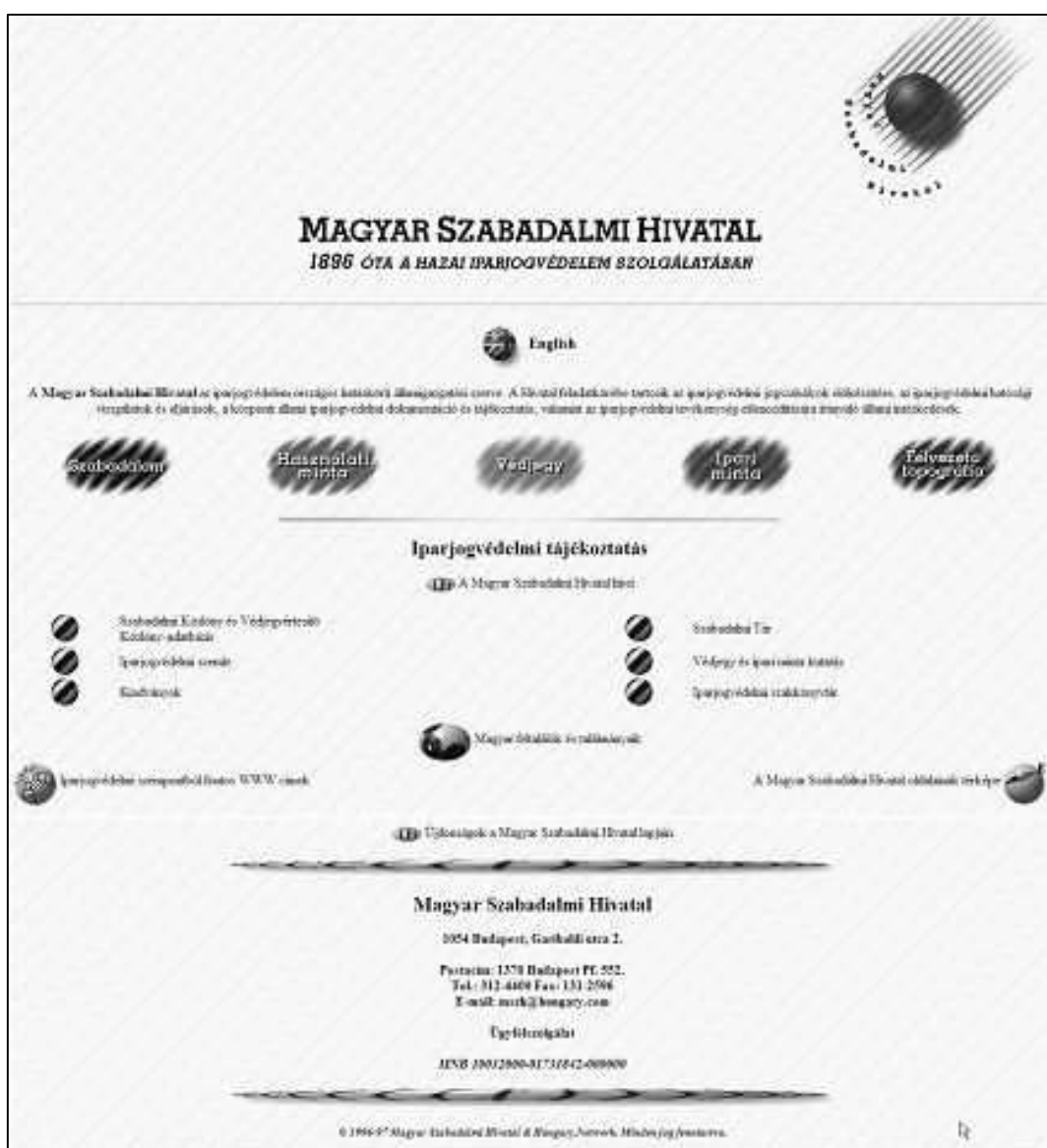
7. ábra A HUNPATÉKA lemez borítója

A HUNPATÉKA után következett 2000-ben a PIPACS (**P**ublikus **I**parjogvédelmi **A**datbázis**C**salád) néven ismertté vált integrált adatbázis, amely az összes magyarországi iparjogvédelmi oltalmi forma együttes keresését is lehetővé tette. A PIPACS 2011-ig negyedévente jelent meg DVD-n; szerepét ettől az időponttól kezdve az online *e-kutatás* vette át.

A hivatal centenáriuma 1996-ban – a honlapszolgáltatás kezdete

A fentiekben már említettük, hogy a hivatal megalkulásának 100. évfordulóján a hivatal visszavette patinás régi nevét, és 15 éven át Magyar Szabadalmi Hivatal néven folytatta tevékenységét. Az intézmény fennállásának a centenáriumát – többek között – az első honlap megindításával ünnepelte. Abban az időben a saját honlap elkészítése és fenntartása jelentős innovációnak számított: a hivatal világviszonylatban az első tíz iparjogvédelmi hatóság között volt, a magyar közigazgatásban pedig a legelsőek közé tartozott a honlapszolgáltatás megindításával (8. ábra).

Az első időben a hivatali híreken és az iparjogvédelmi tájékoztatókon kívül a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértékesítő elektronikus változatát – azon belül az egyes oltalmi formák lajstromadatait – tették közzé a honlapon.

8. ábra Az első hivatali honlap

A XXI. század innovációi

A hivatali honlap az elmúlt évtizedben a hatósági tevékenység kommunikációjának elsődleges színterévé vált. A centenárium évében indult honlap szerkezete és külső megjelenése 8 évig nem változott. Az új szerkezetű, bővített tartalmú honlap 2004 nyaratól váltotta föl az előző verziót. A honlap elrendezése az akkor elterjedt "kapu" struktúrát követte: a felső részben és a két oldalsó sávban kaptak helyet a menüpontok, középen a hírek szerepeltek (9. ábra). A hivatal egy külső céget bízott meg az arculat megtervezésével.

Ez a szerkezeti megoldás és az arculat főbb elemei meglehetősen sokáig, 2015-ig jellemezték a hatósági közleményeket, tájékoztatókat közlő, a különböző adatbázisokhoz hozzáférést nyújtó portált. A hivatali közlöny teljes terjedelmében, PDF formátumban már előzőleg is hosszú évek óta hozzáférhető volt a honlapon, de 2006. január 1-jétől kezdve a hivatalos lap nyomtatásban már nem, csak online módon, a hivatal honlapján jelenik meg.

Új név, új innovatív online szolgáltatások

A 2011-es év, amikortól a hivatal új néven működik, számottevő bővülést hozott az online elérhető iparjogvédelmi szolgáltatási portfólióban: új elektronikus ügyfélkapcsolati rendszert dolgoztak ki és vezettek be. Az intézmény korábban is nyújtott különböző elektronikus szolgáltatásokat, de 2011-től kezdve az ügyfél-kommunikáció új technológiai színvonalra került: mód nyílt a jogszabályban meghatározott iparjogvédelmi bejelentések elektronikus úton való benyújtására, az ügyintézés online követésére. Az ügyfeleknek nyújtott érték-növelt szolgáltatások mögött természetesen javítani kellett a hatósági feladatokat kiszolgáló adatbázis logikai és műszaki színvonalát is (10. ábra).

A portálon keresztül hozzáférhető, 2011-ben bevezetett, és azóta folyamatosan fejlesztett szolgáltatások a következők:

- e-nyilvántartás,
- e-kutatás,
- e-iratbetekintés,
- e-ügyintézés.

9. ábra A jelentősen átalakított honlap 2008-ban

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Elektronikus ügyintézés itumb: 2015.02.04.

Közlöny E-nyilvántartás E-kutatás E-iratbetekintés E-ügyintézés Szemle

1. Feladat kiválasztás 2. Beadvány összeállítás 3. Bejelentkezés 4. Ellenőrzés és beküldés

Általános információk

Tisztelt Partnerünk, Ügyfelünk!

Üdvözljük az Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH) elektronikus ügyintézési rendszerének oldalán.

Felhívjuk a figyelmet, hogy az elektronikus ügyintézés ügyfélkapus regisztrációval vagy elektronikus aláírással vehető igénybe.

Az alábbiakban felsorolt oltalmi formák elnevezésére kattintva megtudhatja, hogy milyen ügytípusok vonatkozásában van lehetősége az SZTNH-nál ügyeit elektronikusan intézni:

- Szabadalmi oltalom
- Növényfajta oltalom
- Használati minták oltalma
- Nemzeti védjegyoltalom
- Nemzetközi védjegyoltalom
- Földrajzi árujelzők oltalma
- Formatervezési minták oltalma

Súgó

- > 1. Ügyintézés az SZTNH-nál
- > 1.1. Papír alapon
- > 1.2. Elektronikus úton
- > 2. Az elektronikus ügyintézési rendszer használata
- > 2.1. Működési követelmények
- > 2.2. A beadvány kellékei
- > 2.3. A beadvány összeállítása és benyújtása
- > 2.4. A beadvány tárgyában hozott döntés közlése

10. ábra Az e-ügyintézés nyitó oldala 2015-ben

E cikknek nem célja a fenti szolgáltatások bemutatása; akit a részletek érdekelnek, a honlap megfelelő részét kiválasztva elolvashatja a tájékoztatókat.⁸ Néhány kiragadott példával azonban szeretnénk érzékeltetni, milyen széles körben lehet az elektronikus ügyintézés keretében kérelmet benyújtani:

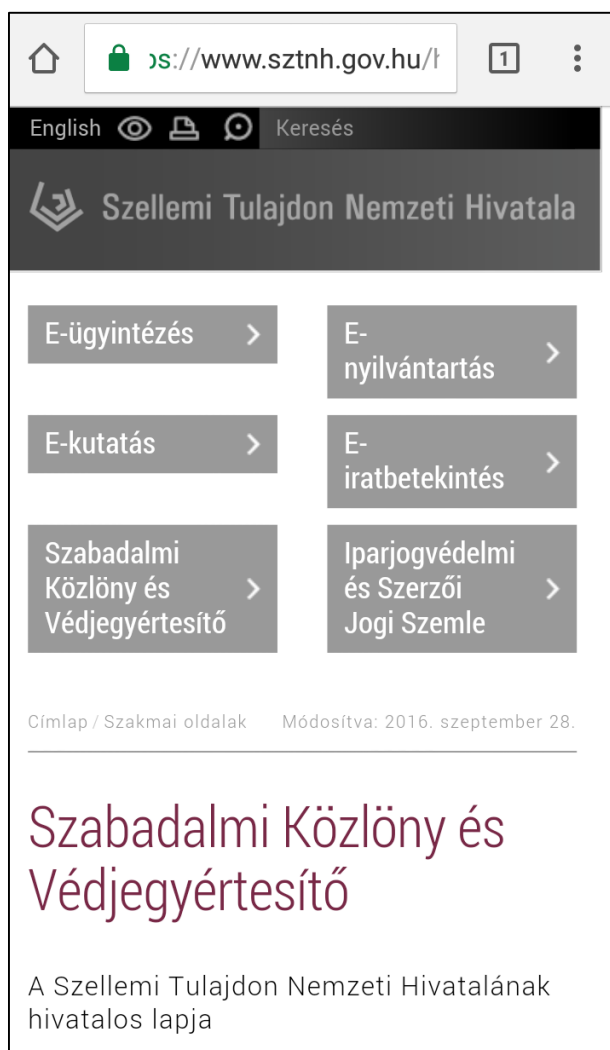
- szabadalmi, védjegy, formatervezési minta, növényfajta, földrajzi árujelző stb. területen oltalom szerzésére irányuló kérelem,
- iratbetekintésre irányuló kérelem,
- K+F minősítési eljárás iránti kérelem,
- hitelesített lajstromkivonat igénylésére irányuló kérelem,
- lakcím/székhely-változás tudomásulvételére irányuló kérelem,
- árva művek felhasználásának engedélyezésére irányuló kérelem stb.

Elektronikus ügyintézésre az SZTNH elektronikus ügyintézési rendszerén vagy a kormányzati portálon keresztül van lehetőség. Elektronikus úton kétféleképpen nyújtható be kérelem: vagy az ügyfélkapun keresztül, vagy az ügyiratot a közigazgatási felhasználásra alkalmas elektronikus aláírással ellátva.

2011-ben indult útjára a *szellemitulajdon.hu*, a nagyközönség számára készülő népszerűsítő, a szellemtulajdon-védelmi tudatosság növelését célul kitűző honlap, amelynek fő témája az innováció, azon belül a magyar innovációs eredmények bemutatása, de foglalkozik az iparjogvédelem, a technika- és tudománytörténet, a hungarikumok kérdéskörével is. A felhasználók körében nagyon népszerű az ingyenesen igénybe vehető *online tájékoztatás*, ahol a feltett kérdésekre szakavatott válaszokat adnak a hivatal munkatársai. A *szellemitulajdon.hu* honlap a kezdetektől fogva asztali számítógépeken és mobil eszközökön egyaránt elérhető.

2015-ben a hatósági portál teljesen megújult. A felhasználói szokások változása miatt már nem elegendő csak PC-használatra alkalmas felületet nyújtani: a mobil eszközökön is kényelmes hozzáférést kell biztosítani. Ennek érdekében az új portál *reszponzív technológiával* készült el. A fejlesztés kapcsán a korábbi, menüpontokkal túlszűfolt struktúrát egy sokkal kevesebb elemből álló, korszerű arculati elemeket és megoldásokat integráló felület alatt lehet elérni a hivatal online szolgáltatásait hozzáférhetővé tevő *szellemitulajdon-védelmi portálon* (11. ábra).

Az online szolgáltatások mobil eszközökre optimalizálásával a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala ismét a leginnovatívabb magyar hatósági szolgáltatók között szerepel.

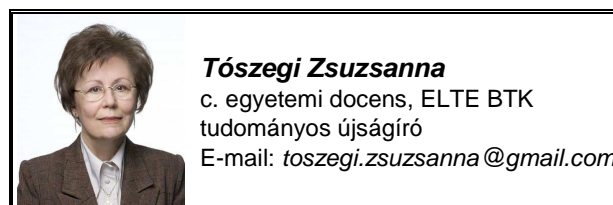

11. ábra Az okostelefonra optimalizált szakmai oldalak menüje

Hivatkozások

- ¹ 1890. évi II. törvénycikk a védjegyek oltalmáról 1. §. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6365>
- ² 1895. évi XXXVII. törvénycikk a szabadalmi találmányokról 44.§. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6599>
- ³ A hivatal irattári anyaga sajnos, az Országos Levéltár 1956-os tűzvésze során megsemmisült, így csak véletlenszerűen bukkan föl néhány hivatalos irat más intézmények levéltári gyűjteményében. A hivatal megalkotásáról szóló minisztertanácsi jegyzőkönyv szerencsénkre megmaradt.
- ⁴ Jelentés a m. kir. Szabadalmi Hivatal 10 évi működéséről (1896-1906). Budapest : Pallas, 1907. 156. o.
- ⁵ Barta Ernő művei szerzői jogi védelem alatt állnak. A szóban forgó ex librisek megtekinthetők az *Egy hivatal 120 éve* című könyv 90. és 91. oldalán.
- ⁶ KARETKA Gábor: Szabadalmi adatbázisok a K + F Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programban. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 37. évf. 1990. 3-4. sz. 129–136. o.
- ⁷ VÁRHEGYI Ákos: Iparjogvédelem és informatika a Magyar Szabadalmi Hivatalban. Felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyam szakdolgozat. Budapest, 1998.
- ⁸ <http://sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak> – a menüben kiemelt helyen láthatók a szóban forgó szolgáltatások.

Beérkezett: 2016. X. 1-jén.

Billédiné Holló Ibolya

A Soros Alapítvány könyvtári programja

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) elnöki tisztségét 1982–1990 között én töltöttem be. Mozgalmas, fejlődő időszak volt, több addig szokatlan tevékenység is megformálódott a hagyományos egyesületi munkákon kívül, amelynek magam is kezdeményezője voltam. Az egyik és a legkülönlegesebb feladat 1984-ben Vályi Gábor ösztönzésére – aki akkor az Országos Könyvtárügyi Tanács elnöke, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója és az MKE elnökségi tagja is volt –, a Magyar Tudományos Akadémia és Soros György által létrehozott MTA-Soros Alapítvány könyvtári programjának a megtervezése és megvalósítása volt. Ez a program négy évig tartott, szervezője és irányítója voltam, az egyesület titkársága és elnöksége tagjainak tevélegesen részvétele mellett. Ennek a sikeres vállalkozásnak a krónikáját szeretném az alábbiakban bemutatni.

Tárgyszavak: könyvtárügy; alapítvány; kulturális támogatás

Az Alapítvány létesítésének körülményei

1983-ban Soros György magyar származású amerikai üzletember (1) alapítványt akart létesíteni Magyarországon, a kulturális élet és az oktatás támogatására. Ez a kérés eleinte elutasításra talált az illetékes hatóságoknál és pártszerveknél. Az MSZMP KB részéről az ügy elbírálása Havasi Ferenc KB titkárhoz (2) tartozott, aki végül is több értelmiségi vezető befolyására hozzájárult az alapítvány létesítéséhez, de olyan formában, hogy a Magyar Tudományos Akadémia legyen az ügy felelőse, gazdája (3). Így alakult meg Magyar Tudományos Akadémia-Soros Alapítvány néven az az intézmény, amelynek keretében indult meg egy széles körű, több ágazatot érintő tudományos, kulturális fejlesztési tevékenység.

Az MTA-Soros Alapítvány célja az volt, hogy működjenek együtt a magyar tudomány és kultúra támogatása érdekében, különösen a következő célok megvalósításáért:

- a magyar gazdasági, tudományos és kulturális szakemberek és diákok tanulmányútjainak, külföldi kongresszusokon való részvételének támogatása és előkészítése;
- külföldi találmányi jogok megvásárlásának segítése;
- tudományos-kutató műszerek, alkatrészek és anyagok beszerzésének támogatása;
- a magyar tudomány és kultúra támogatása ösztöndíjakkal, adományokkal.

Az alapítvány irányító szervezete az „MTA-Soros Bizottság (továbbiakban Bizottság) lett, elnöke Soros György, személyes képviselője *Vásárhelyi Miklós*, társelnök *Kulcsár Kálmán*, az MTA főtitkár-helyettese, személyes képviselője *Tardos József*, tagjai: *Csizmadia Ernő*, *Hankiss Elemér* és *Vámos Tibor*, majd *Vályi Gábor*.

A Bizottság döntött a programokról, a finanszírozási feltételekről, pályázatokat írt ki és azok elbírálására albizottságokat, szakértői csoportokat nevezett ki.

Az intézmény adminisztratív és pénzügyi működtetését a titkárság végezte. Szervezte és lebonyolította a különböző pályázatokat, programokat. A programterveket és a pályázatok elbírálását a kuratóriumok látták el.

A programok anyagi fedezetéül a Soros Foundation által rendelkezésre bocsátott devizaösszeg ellenértékéért a kedvezményezettek által az MNB számlára forintban befizetett összeg szolgált.

A programok két kategóriában zajlottak. Az elsőbe az olyan programok tartoztak, amelyeknek során az Alapítvány külföldi valutát bocsátott a pályázók rendelkezésére, a juttatás forintellenértékét a Bizottság számlájára kellett befizetni. Az Alapítvány nem adott dollártámogatást forintellenérték nélkül.

Ebben a kategóriában nyílt lehetőség arra, hogy Magyarországon a könyvtárak külföldi folyóiratok, szakkönyvek vásárlására valutához jussanak. Az

Alapítványhoz azonban a könyvtárak egyedileg nem pályázhattak, ezért intézményi keretet kellett találni a könyvvásárlások lebonyolítására. Erre az MKE mint civil szakmai szervezet alkalmas volt, az alapítványi előírások szerint.

Az MKE- MTA-Soros Alapítvány könyvtári programja

1984 nyarán kezdődött meg ennek a programnak a megtervezése és megvalósíthatósági feltételeinek kidolgozása. (5) Elsők között több olyan ügyben is intézkedni kellett, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy az egyesület ilyen jellegű tevékenységet ellásson, az Alapítvánnyal szerződést köthessen, a programban szereplő tevékenységhez jogosultságot szerezzen.

Tárgyalásokat kellett folytatni a könyvtárakat felügyelő és fenntartó szervekkel az anyagi, jogi és adminisztrációs kérdésekről, az Alapítvány előírásairól, a program szervezési kérdéseiről (munkaerő stb.).

A tárgyalásokat elsősorban az egyesület felügyeleti szervének, illetve fenntartójának, a *Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztálya* vezetőjével, *Juhász Jenő*vel kellett lefolytatni.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács Vályi Gábor előterjesztésére már ismerte és megtárgyalta a könyvtári program terveit, fontosnak és szükségesnek ítélte meg és a Könyvtári osztálynál hathatósan támogatta. Amikor Juhász Jenővel ismertettük a programot, a tervezet kedvező fogadtatásban részesült.

Az MKE ebben az időszakban kiterjedt szervezettel rendelkezett, közel 4 000 tagja volt, 6 szekcióban és 19 megyei szervezetben széles körű tevékenység folyt, negyvenöt testületi tag is támogatta a munkát. Országos és helyi eseményeket rendeztünk, évente 140–150 előadás, vita, kerekasztal-megbeszélésre került sor, értékes, nemcsak a szakmát érintő témákban, hanem társadalmilag fontos kérdésekben is. Az egyesület külföldi kapcsolatai is egyre bővültek és erősödtek, ebben az időszakban már kétoldalú egyezményekkel megerősített tevékenység folyt a német, osztrák, szlovák, lengyel, angol, holland, svéd, észt könyvtáros egyesületekkel. Természetesen ez igen sok szervezési és adminisztratív munkát igényelt részint a tagszervezeteknél, de főleg a központban.

Az egyesület irányítását az elnök vezetésével 25 tagú elnökség, 5 tagú ellenőrző bizottság látta el társadalmi munkában. Az ügyvitelt egy fő alkalmazott végezte, akinek ez jelentős megterhelést jelentett, hiszen akkoriban az elektronikus eszközök használata csak reménység szintjén létezett.

A feladat elvállalására tehát nem volt egyszerű a döntés meghozatala.

A könyv- és folyóirat-beszerzési program

Amikor az MKE elnökségét tájékoztattam Vályi Gáborral együtt arról, hogy lehetőség van a könyvtárak számára az MTA- Soros Alapítványhoz pályázni külföldi könyvbeszerzési programra, örömmel és aggodalommal fogadták. Az elnökség egyrészt mindenképpen amellet volt, hogy a könyvtárakat hozzásegítse ennek a lehetőségnek a felhasználásához, másrészt aggodalommal gondoltak arra, hogy hogyan fogunk megbirkózni a feladattal a meglévő humán és anyagi erővel.

A könyvtárakban, a nyolcvanas években erőteljesen csökkeni kezdett a könyvbeszerzésre, folyóirat-beszerzésre fordítható összeg, bár a külföldi dokumentumokat vásárlással korábban sem az igények szerint lehetett beszerezni. Külföldi dokumentumok beszerzése a Kultúra Könyv- és Hírlapkereskedelmi Vállalat kizárólagos tevékenysége volt és rendkívül korlátozott deviza állt a könyvtárak rendelkezésére. A szakkönyvtárak csere, illetve egyéb úton még növelni tudták az idegen nyelvű állományukat, de a közművelődési könyvtárakban igen gyér anyagot találhatott, akinek külföldi irodalom olvasás volt a vágya. Nagy szó volt tehát, hogy külföldi könyvekhez és folyóiratokhoz juthatnak a könyvtárak, ha az egyesület az MTA-Soros Alapítvány pályázatai keretében devizához jut és beszerzi, eljuttatja a könyvtárakhoz a nekik szükséges külföldi dokumentumokat.

Mindezeket megfontolva a mérleg serpenyője mindenképpen a feladat elvállalása felé billent. Az elnökség jóváhagyta javaslatunkat, beleegyezett abba, hogy az egyesület teremtsen meg a feladat elvállalásához és végrehajtásához szükséges szervezeti, személyi és anyagi feltételeket. Megállapodott abban, hogy a kidolgozott programot a közgyűlés elé kell tární és jóváhagyatni.

1984 decemberében a közgyűlés elfogadta az Alapszabály módosítását. (6) Ennek a lényegét a Programiroda létesítése – elnevezése: Magyar Könyvtárosok Egyesülete Soros Alapítvány Könyv-

tári Programiroda – valamint működési rendjének jóváhagyása jelentette. A Programiroda felett az MKE Titkárság vezetője, az egyesület főtitkára gyakorolta a felügyeleti jogot, nevezte ki vezetőjét és munkatársait. Ezt a funkciót akkor Kovács Dezső (igazgatóhelyettes az *Építésügyi Tájékoztatási Központban*) töltötte be.

A nagy kérdés azonban az volt, hogy az egyesület a Programiroda működésére milyen anyagi eszközökhöz juthat, még nagyobb, hogy a könyvek, folyóiratok beszerzésére pályázott deviza forint-ellenértékét a könyvtárak miből tudják fedezni.

Szerződés-kötés az MTA-Soros Alapítvánnyal

Miután az MM könyvtári osztálya jóváhagyta, hogy az egyesület az MTA-Soros Alapítvánnyal megállapodjon külföldi szakkönyvek és folyóiratok vásárlására magyar könyvtárak részére, 1984. július 8-án létrejött az első megállapodás, amelynek megkötői: MTA-Soros Alapítvány, aláíró Soros György elnök, Országos Könyvtárügyi Tanács (az MM képviselőjében) aláíró Vályi Gábor, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, aláíró Billédi Ferencné. (7)

Az egyezményben rögzítették, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesülete könyvtári programot indít azzal a céllal, hogy szakkönyvtárak és közművelődési könyvtárak számára folyóiratokat és külföldi könyveket rendeljen meg könyvterjesztőknél és kiadóknál, intézze a behozatalukat, juttassa el a könyvtárakhoz és bonyolítsa le a számlák kifizetését és a vele járó adminisztrációs ügyeket. Az MTA-Soros Alapítvány vállalja, hogy a beszerzésekhez szükséges devizát rendelkezésre bocsátja, azzal a feltétellel, hogy annak forint ellenértékét az MKE a Magyar Nemzeti Banknál lévő alapítványi számlára befizeti.

A munkálatokat az Országos Könyvtárügyi Tanács, személyesen Vályi Gábor mint minisztériumi megbízott irányítja.

A Könyvtári Program Iroda Szervezete és működése

Azt már az induláskor elhatároztuk, hogy főállású szakembert kell alkalmazni az iroda vezetésére, de ehhez akkor még pénzügyi alapokkal nem rendelkeztünk. Ezért a munkálatokat egy széles körű szakmai/társadalmi összefogással indítottuk meg. Könyvtárak szerzeményezéssel foglalkozó munkatársait felkértük, hogy tegyenek javaslatokat, küldjenek be az MKE titkárságára – ekkor a Budapest

I. ker. Úri u. 54–56-ban, az *Országos Levéltár* épületében volt az irodánk – listákat azokról a folyóiratokról, könyvekről, amelyekre szükségük van és szeretnék megkapni. A listákból katalóguscédulák segítségével egy deziderátakatalógus készült, amelyet felajánlottunk megtekintésre és válogatásra a könyvtáraknak. Ebben jelölhették az igényeiket. Ezeknek alapján készültek el kiadók szerint a rendeléslisták, amelyeket az Alapítvány rendelt meg, fizetett ki és az egyesület címére érkezett. Itt történt meg a vámolttatás, a könyvtárak címére a szétosztás a számlák kiküldésével egyidejűleg. Az ellenértéket a könyvtárak az MKE elkülönített számlájára fizették be, amely összeget azután az MKE az MTA-Soros Alapítvány MNB-nél vezetett számlájára forintban átutalt. A kezdet kezdetekor ez egy nagy indulási akció volt, amelyhez az MM a könyvtárak számára külön beszerzési keretet biztosított, hogy a vásárlásokat ki tudják fizetni.

Az akció nagyon szép eredménnyel zárult. 1984-ben 188 könyvtár vett részt a programban Magyarország különböző részeiről: 24 közkönyvtár, 2 egyesületi könyvtár, 45 egyetemi és főiskolai könyvtár és 117 szakkönyvtár.

A könyvtárak összesen mintegy 5 400 könyvet rendeltek meg 45 amerikai, 3 kanadai és 3 brit egyetemi kiadótól. A megrendelt könyvek kereskedelmi ára körülbelül 150 000 dollárt tett ki, amelyből jelentős árengedményt kaptunk. Végül a megrendelésekből 4 880 kötet teljesült, a teljes kiadás 73 000 dollárt tett ki.

Ez a munka nagyon szép teljesítmény volt, a munkálatokban az egyesület vezető munkatársai és nagyon sok könyvtárból önkéntes munkások vettek részt.

A Programiroda fejlesztése, a programtervek megvalósítása

A következő évben már létre tudtuk hozni a Programirodát. Önálló alkalmazottal és időnként szerződöttes alkalmi segítőkkel megindult a rendszeres könyvbeszerzés és a munkavégzéshez a feltételek javítása.

A fejlesztéshez alapul szolgált, hogy a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* a Múzeum u. 3. alatti épületéből felköltözött a Várba, az OSZK-ba és az elhagyott épületben kaptunk helyiségeket a Programirodának. Itt volt elegendő hely a megrendelt és beérkezett könyvek vámolttatására, tárolá-

sára, előkészületekre a könyvtárakhoz való kiszállításhoz és az adminisztrációs munkákhoz.

A munka folyamatos javításának érdekében, az MM könyvtári osztály rendelkezésének megfelelően elkészült az MKE Soros Alapítvány Programiroda működési szabályzata is. (6)

Ebben lett rögzítve:

1. A könyvtárak igényei összegyűjtésének és feldolgozásának, megrendelésének menete, a szerződések megkötése az érdekelt intézményekkel.
2. A pénzügyi szabályozások, a devizaösszeg forintra átszámítása MNB középárfolyamon és az érkezéstől számított 120 napon belüli átutalás az MTA-Soros Alapítvány számlájára.
3. Az iroda működési kiadásainak fedezetét biztosítandó kezelési költség felszámítása a beszerzéseknél.

Az 1985. első negyedévi egyesületi Tájékoztatóban ismertettük a könyvrendelési lehetőségeket és a rendelés menetét. A rendeléseket a könyvtárak a kiadói katalógusok alapján tehették meg, a Programiroda katalógusokat is juttatott a könyvtárakba. A rendelést katalóguscédulán kellett beküldeni a megadott adatokkal, a Programirodába, a Múzeum u. 3-ba.

A megrendelések összesítése után került sor a kiadóktól való megrendelésre az MTA-Soros Alapítvány Titkárságán keresztül. Azokhoz a rendelésekhez, amelyek nem érték el azt a mennyiséget, amelyhez kiadói engedmény tartozott, az Alapítvány nem járult hozzá. Ez szigorú szabály volt, közölni kellett a könyvtárakkal, hogy a rendeléseik nem teljesíthetők. Így eleve azokat a kiadókat helyeztük előtérbe, amelyeknél több könyvtár rendelt. Ezek voltak például a nyelvkönyveket kiadó Oxford UP és a Cambridge UP, ugyanis a nyelvtanulási program is támogatást kapott az alapítványtól, így nagy volt a nyelvkönyvek, szótárak iránti kereslet. A nyelvkönyvekre külön 100 000 dollár keretet kaptunk.

Az ügymenet javításának érdekében megrendeltük egy számítógépes adattár elkészítését, az akkori technikai szintnek megfelelőt, amellyel a beszerzési adatlapokat, listákat és a számlázást lehetett elektronikusan elvégezni. Ezt az adattárat az *Agroinform* készítette el és ott folyt az adatfeldolgozás is. Ez sokat lendített a munka intenzitásán, bár a számlák kifizetése, kiegyenlítése az Alapítvány számára elég sok problémát okozott a határidők csúszása miatt. Ebből viták, nézeteltérések

adódtak. Az MM Könyvtári osztály revizori vizsgálatában is kifogásként jelent meg, hogy a Programiroda nem tartja a határidőket. Persze ez a könyvtárakkal szoros összefüggésben volt, ha tőlük nem teljesültek időben az átutalások, a Programiroda sem tudott a szerződésnek megfelelően teljesíteni. Erről igazoló jelentést kellett írunk a Könyvtári osztályhoz. *Ezt azért is fontosnak tartom megemlíteni, mert jelzi, hogy az Alapítvány milyen szigorúan követelte meg a devizatámogatás forintértékének kiegyenlítését.*

A MKE Könyvtári Programiroda

1985-ben	200 000 dollár
1986-ban	468 000 dollár
1987-ben	400 000 dollár
1988-ban	70 000 dollár

értékű könyvet és folyóiratot szerzett be a könyvtárak számára.

1986-ban az intézkedések következtében a Programiroda teljesítőképessége megnövekedett, így a Könyvtári program újabb fejezetekkel gyarapodhatott.

Hozzáálltunk a program kiszélesítéséhez is, a felmerült újabb lehetőségek kihasználása céljából.

A hangoskönyvprogram

A könyvtárak, elsősorban a közművelődési könyvtárak már rendelkeztek bizonyos hangoskönyvállománnyal, amellyel a vakok és a gyengénlátók olvasási igényeinek kielégítését segítették. Ebben a könyvtárak a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségével együttműködtek, ezért felmerült, hogy az állomány növelésére közös pályázatot nyújtsunk be, kazetták beszerzésére igényeljük az Alapítványtól devizát. A javaslatot az Alapítvány támogatta. A hangoskönyvprogramot az alapító édesanyja tiszteletére, aki maga is a gyengénlátók közé tartozott, külön figyelemmel kísérte.

A hangoskönyvprogramban végül 200 műből álló kis gyűjtemény alakult ki magnetofon-kazettákon, 50 könyvtárban elhelyezve, ehhez járult a lejátszáshoz 250 magnetofon is.

1986-ban a VGYOSZ-ban egy stúdiót sikerült kialakítani gyorsmásoló berendezéssel, amellyel lehetőség nyílt a hangoskönyvállomány bővítésére és a könyvtárak számának növelésére is.

A stúdió ünnepélyes felavatásán Soros György elnök úr is jelen volt. Ez alkalommal a Kossuth

Rádió riportere egy hosszú interjút készített velem, amelynek a felvételét a stúdióban én is meghallgathattam.

Filozófiai fejtegetései a nyílt társadalomról számomra teljesen ismeretlen elgondolások voltak – abban az időben nem sokan ismerhették/ismerték ezt Magyarországon. Nagy érdeklődést keltett fel bennem, rendkívül izgalmasnak, megnyerőnek tartottam. Alig vártam, hogy többet tudjak meg róla, figyeltem, hogy még egyszer meghallgathassam a Kossuth Rádióban. Soha nem került adásba.

A hangoskönyvprogramra 1986-ban 100 000 dollár, 1987-ben 100 000 dollár értékben költöttünk forintot. Ennek a programnak a sikerében a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársainak vannak kimagasló érdemei.

Másológépprogram

A könyvbeszerzésnél is nagyobb érdeklődést keltett a könyvtárak körében másológépek beszerzése. 1985-ben az Országos Könyvtárügyi Tanáccsal együtt javasoltuk az Alapítványnak a könyvtári program kiterjesztését másológépek vásárlására. A javaslatot elfogadták és erre a célra 410 000 dollár irányoztak elő, amelyből másológépeket vásárolhattunk kutatóintézeti, szakszervezeti, egyetemi és közművelődési könyvtáraknak. Az összeg az 1984-es könyvvásárlásból megmaradt megtakarítást is magában foglalta.

Amikor a program feltételeit meghirdettük a könyvtáraknak, 185 jelentkezés érkezett Magyarország minden részéből. A nagy érdeklődés érthető volt, ebben az időben a könyvtárakban korszerű másolásra nem volt lehetőség, sokszorosításra is legfeljebb a nagy könyvtárakban „stenciles” technikát használtak.

Az Alapítvány számos gyártó céggel folytatott tárgyalásokat és a támogatás teljes összegéig a Rank Xerox-szal kötött megállapodást 113 gép vásárlásáról. Az egy gépre eső kb. 3 370 dolláros vételár 200 000 másolat készítéséhez elegendő kellékkészlet árát is tartalmazza

Az Alapítvány a kereten felül 30 000 dollárért két Canon típusú mikrofilm-visszanagyító és másológépet vásárolt. Ezeket a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és az Országos Széchényi Könyvtár kapta meg. A 113 Rank Xerox gépből részesült:

Egyetemi, főiskolai könyvtárak: 27 db
Egészségügyi könyvtárak: 17 db
Tudományos szakkönyvtárak: 44 db
Közművelődési könyvtárak: 25 db.

1986-ban pedig száz gépet szerzett be az Alapítvány három kategóriában: harmincat könyvtáraknak, ötvenötöt egyéb intézményeknek, főleg egyetemeknek és kutatóintézeteknek, tizenötöt pedig olyan középiskoláknak, amelyek részt vettek az Alapítvány által támogatott kísérleti nyelvoktatási programban. Ez utóbbiak esetében a Művelődési Minisztérium fedezte a forintellenértéket. 1987-ben negyvenöt könyvtár és ötvenöt egyéb intézmény, főleg tanintézet számára szerzett be másológépeket az Alapítvány. A támogatásból mintegy hetvenötezer dollárt mind 1986-ban, mind 1987-ben a már megvásárolt másológépekhez szükséges fogyóeszközökre költött az Alapítvány. 1988-ban csak fogyóeszközök beszerzésére volt támogatás. (7)

A másológépek megjelenése a könyvtárakban egyrészt a munkafolyamatokban volt nagy segítség, másrészt az olvasók kiszolgálásában is fejlődést hozott. A kezdet kezdetekor ugyan még rendkívül szigorú szabályoknak kellett eleget tenni – a másolatkészítésekről tételes naplót kellett vezetni, a másolókat zárt helyen kellett tartani stb. Ezzel együtt a könyvtárak nagyon örültek ezeknek a berendezéseknek és később a szabályok is enyhültek.

A Sabre-program

Az MKE Könyvtári Programiroda közreműködött az amerikai könyvkiadók által létrehozott Sabre-alapítvány adományának, 61 200 könyvnek a szétosztásában is. A kötetek raktározásának, szállításának, valamint magyarországi szétosztásának költségeit a Soros Alapítvány fedezte. 1987 végéig 32 000 kötetet osztottak szét középiskoláknak, kisebb könyvtáraknak, szakkönyvtáraknak, valamint rászoruló magánosoknak. Az 1988-as évben megszűnt az együttműködés a Sabre-alapítvánnyal, mert a könyvek átadása fejében összesen több mint 300 000 dollár összegű rezsiköltséget igényelt.

Az MTA-Soros Alapítvány a könyvtári programját fokozatosan bővítette intézményi pályázók számára is, így az MTA Könyvtára, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, egyházi könyvtárak feldolgozáshoz, történelmi gyűjtemények munkálataihoz kértek és kaptak támogatást. Az Országos Széchényi Könyvtár külön prog-

ramra is kapott juttatást, amelynek célja a történeti értékű kódexek és könyvek megmentése volt. Ebben egy *könyvrestaurátor műhely kialakítása is szerepelt*. A műhely felszerelésén kívül egy restaurátor-tanfolyam költségeire (tanári tiszteletdíjak, ösztöndíjak) adta az Alapítvány a támogatást. Az ideig ugyanis csak évi 10–15 könyv restaurálására futotta a hazai kapacitásból. A tanfolyam 1987-ben indult meg, ebben a munkában az MKE Programiroda is szerepet vállalt. (8)

A Programiroda gazdálkodása

A Programiroda költségeinek fedezésére az MM Könyvtári osztály által elrendelt szabályok szerint a könyvek, másoló- és egyéb berendezések forgalmazásához kezelési költséget számíthatott fel. Csak a minimális kiadásokat lehetett elszámolni. Az volt az elvárás, hogy a könyvek, berendezések árát ez ne terhelje meg a szükséges mértéken felül. Szigorú ellenőrzés folyt, hogy a kezelési költséget a minimálisra szorítsuk. Természetesen a sokrétű, összetett feladatokból álló munkafolyamatokat a csekély alkalmazotti állomány nem tudta volna maradéktalanul elvégezni, nagyarányú önkéntes munka egészítette ki.

Összefoglalva: az MKE Programiroda 1988-ban befejezte tevékenységét és a könyvtári program folytatása a Könyvtártudományi és Módszertani Központ illetékességébe került. A Programiroda működésének négy éve alatt az MTA-Soros Alapítvány anyagi (deviza) juttatására alapozva 70 millió forint értékben szerzett be könyveket és berendezéseket magyar könyvtárak számára.

Értékelve az Alapítvány által biztosított deviza szükségességét, elmondhatom, hogy a program nem lehetett volna ilyen sikeres a szakma összefogása, könyvtárak és fenntartóik, irányító szervek, könyvtárosok önkéntes munkája nélkül.

Az eredmény: több száz könyvtár több ezer olvasója élvezte a közös munka gyümölcseit.

Harminc év távlatából ez a visszatekintés legyen a szakma dicsérete.

Jegyzetek

1. Soros György – születési nevén *Schwartz György* – (Budapest, 1930. augusztus 12. –) magyar zsidó származású amerikai üzletember, közismert filantróp, közgazdász, író, a reflexivitás elméletének kidolgozója. A Közép-európai Egyetem (CEU) örökös kurátora és a kuratórium tiszteletbeli elnöke. A több mint 50 országban működő társadalmi szervezeteket támogató nemzetközi alapítványáról is ismert. Magyarországon a Magyar Soros Alapítványt támogatja adományaival. Wikipedia, 2016. jún. 6.
2. Havasi Ferenc: Az MSZMP Komárom Megyei Bizottsága első titkára 1966. július 8.–1975. július 4. Az MSZMP KB tagja 1966. december 3.–1988. május 22. A Minisztertanács elnökhelyettese 1975. július 4.–1978. április 22. Az MSZMP KB titkára 1978. április 20.–1987. június 23. Az MSZMP PB tagja 1980. március 27.–1988. május 22. *www.neb.hu* 2016. jún.6
3. Vályi Gábor szóbeli közlése alapján.
4. Soros évkönyv 1984–1985. Budapest. 1985. Soros Alapítvány.
5. Magyar Könyvtárosok Egyesülete Tájékoztató. Budapest, 1985. január.
6. Agreement between the Soros-Hungarian Foundation Inc. and the Association of the Hungarian Librarians-National Council of Librarianship. 1984. június 24. Kézirat.
7. A Soros Alapítvány könyvtári programja. Az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének tájékoztatója. Könyvtáros. = 1985. p. 59–60.
8. POPRÁDY Géza: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1987–88. évi tevékenysége. Könyvtáros. = 1989. p. 147–151.

Beérkezett, 2016. VII. 29.-én.

Billédiné Holló Ibolya

E-mail: publikamkk@t-online.hu

Előfizetési díjak meghatározása közös adatbázis-előfizetések esetén az EISZ Nemzeti Programban

Az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) a hazai felsősoktatás és kutatói szféra, valamint a magyar és határainkon túli magyar állománnyal rendelkező közgyűjtemények számára koordinálja online adatbázisok nemzeti licenceinek előfizetését. 2009 óta a programban résztvevő intézmények előfizetési díjat (önrészt) fizetnek az egyes adatbázisokra. 2016-ban az EISZ-en keresztül mintegy 170 intézmény 26 adatbázishoz fért hozzá. A program egyik kiemelt szakmai feladata az egyes intézményi előfizetési díjak meghatározása. Az EISZ Programtanács 2016 júniusában döntött a 2017. évi előfizetésekre vonatkozó önrékszámítási módszertanról.¹

Tárgyszavak: információszolgáltatás; adatbázis; előfizetés

Bevezetés

Az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) 2001 óta koordinálja adatbázisok beszerzését a magyarországi felsőoktatási intézmények, közgyűjtemények, kutatóintézetek és egyházi intézmények számára. A kezdeti időszakban a tartalmakhoz való hozzáférés az intézmények részéről nem igényelt anyagi ráfordítást. 2009 óta azonban az egyes intézmények önrész befizetésével járulnak hozzá az előfizetés biztosításához. [1] A közös konzorciumi előfizetés nemzetközi viszonylatban is bevett gyakorlat online tudományos tartalmak beszerzése esetén. Az 1990-es évek óta a közös előfizetés szinte egyedüli megrendelési móddá vált az online forrásokhoz. A LIBER Quartely 2001. 1. számát a könyvtári konzorciumok témájának szentelte. A szám bevezetőjében *TE Boekhorst* és *Scholle* a szakkönyvtárak életében bekövetkezett legfontosabb változásnak nevezte az online tartalmak előfizetésére létrejött konzorciumi formákat. A különszámban tíz ország könyvtárosai számoltak be az intézményi együttműködésekről. [2] A régióból a cseh és a horvát nemzeti konzorcium mutatkozott be a folyóiratban.

A külföldi konzorciumok nagy része több szempontból is különbözik az EISZ-től. Külföldön általában egy-egy adatbázisra vagy integrált rendszerre szerveznek célkonzorciumot. Az is általánosnak mondható, hogy a konzorciumokat azonos típusú intézmények alkotják: külön együttműködésben

tárgyalnak a felsősoktatási intézmények, a kórházak, a múzeumok stb. [3] Magyarországon az EISZ 2016-ban 26 adatbázis előfizetését végezte el a magyar intézményi körnek. Az intézményi kör összetétele eltér a nemzetközi gyakorlatban megszokottól: az EISZ-en keresztül felsőoktatási intézmények, közkönyvtárak, kutatóintézetek, szakkönyvtárak, levéltárak, múzeumok, egészségügyi intézmények és államigazgatási intézmények közösen, egy szerződés keretében jutnak hozzá egy-egy adatbázishoz. Az egyes intézmények előfizetési díjának (önrészenek) megállapítása 2009 óta kiemelten fontos kérdése a programnak. Ennek megoldása már azonos intézménytípusok esetén sem egyértelmű, de mindenképpen több kérdést vet fel az előfizetési díj szempontjából például egy-egy kórház, kutatóintézet, közkönyvtár vagy egyetem összehasonlíthatósága. Az EISZ-ben 2009 és 2012 között végbement legfontosabb változásokról Giczi András és munkatársai számoltak be. [4]

Konzorciumi előfizetések

A közös előfizetés egyik legfontosabb előnye, hogy a szolgáltató kedvezményes konzorciumi előfizetési díjat ad meg. Sok esetben a konzorciumi díj nincs lebontva intézményekre, a szolgáltatók díjpolitikája pedig nem nyilvános. Több külföldi esetben – ahol a jogszabály erre lehetőséget ad – a szerződésekben rögzített ár is üzleti titoknak minősül. A szolgáltatói honlapokon szereplő listaárak legfeljebb a nagyságrendi eligazodást segítik, egyes

esetekben a listaártól 10–90%-os eltérés is lehetséges konzorciumi előfizetés esetén. Az előfizetések díját a tartalom mellett befolyásolhatja a gazdasági és földrajzi régió, az előfizetési történet, az előfizető intézmények száma, típusa, szakterülete, felhasználói létszáma és tudományos teljesítménye, a nyomtatott folyóirat-előfizetések mértéke, a korábbi évek adatbázis-használata és az előfizetés időtartama. A sok szempont közül természetesen mindegyik szolgáltató csak néhányat vesz figyelembe az árképzés során. De nagyon nehéz volna két azonos feltétellel rendelkező szerződést találni. Így az előfizetési díjak összehasonlítása – ha egyáltalán rendelkezésre állnak az adatok – inkább csak nagyságrendi alapokon történhet. Bergstrom és munkatársai több intézmény esetén közérdekű adatigényléssel jutottak hozzá az előfizetési díjak értékéhez. Elemzésükből kiderül, hogy a szolgáltatók által meghatározott előfizetési díjak nehezen magyarázhatók objektív tényezőkkel. [5]

$$\text{Önrész} = \frac{HFTE}{\text{konzorciumi HFTE}} \cdot 0,2 + \frac{OFTE}{\text{konzorciumi OFTE}} \cdot 0,4 + \frac{\text{használati statisztika}}{\text{konzorciumi statisztika}} \cdot 0,4,$$

vagyis a képlet alapján a költségek 20%-a a hallgatói létszám arányában oszlik meg, 40%-a az oktatói létszám és 40%-a a használati adatok arányában.

Az FTE jelentése *teljes munkaidő egyenérték*. Ez egy viszonyítási szám, amely azt mutatja meg, hogy a szükséges munkamennyiséget hány teljes munkaidős munkavállalóval lehet elvégezni. Meghatározása során a részmunkaidők összevonódnak, azaz 2 fő négyórás részmunkaidős munkavállaló 1 FTE. Az OFTE az oktatók, a HFTE a hallgatók esetében számolja az értéket. Tehát az OFTE az oktatói, a HFTE a hallgatói arányosított létszámot adja meg.

Az EISZ-képlettel kapcsolatban több intézmény fogalmazott meg észrevételeket és javaslatokat. A leggyakrabban hangoztatott probléma, hogy növekvő használati statisztika esetén egyenes arányban növekszik a befizetett önrész. Ez nem kedvez az adatbázis-használat ösztönzésének, és így komoly gátja lehet az adatbázisokra költött összegek hasznosulásának. A képlet hátrányára van azoknak az intézményeknek is, ahol magas hallgatói és/vagy felhasználói létszám mellett csak egy szűkebb kör veszi igénybe a nemzetközi szakirodalmi adatbázisokat. Külön probléma a nem felsőoktatási intézmények esetén a hallgatói és oktatói létszám meghatározása. Közkönyvtárak, kórházak esetén több kérdést vetett fel ezeknek az értékeknek a megadása. A legfontosabb probléma

2009 és 2014 között az EISZ több módszert alkalmazott az előfizetési díjak elosztására. [6] Egyes adatbázisoknál a szolgáltató által intézményre lebontott ár adta az önrésszámítás alapját. Más esetben az intézmények kategóriába történő besorolása után az egy kategóriába eső intézmények ugyanannyit fizettek. Más adatbázisoknál ún. örökölt elosztás alapján történt a számítás: az egyes intézmények minden évben a korábbi év arányában osztották el az előfizetési díjat. Az áremelés így minden előfizetőt egyforma arányban érintett. A legnagyobb előfizetői terhet jelentő ScienceDirect teljes szövegű multidiszciplináris folyóirat-adatbázis esetén pedig egy sajátos képlet alapján történt az önrészek meghatározása. A képletben az intézmény oktatói és hallgatói létszáma mellett az előző évi adatbázis-használat eltérő mértékben befolyásolta az intézményi önrészt.

a képlettel mégis az, hogy nehéz előre tervezni az előfizetési díjat: évről évre akár nagyságrendi eltérések is születhetnek az adatbázis-használat vagy az intézményi létszám változása miatt; azonos típusú intézmények jelentősen eltérő előfizetési díjat fizethetnek a képletnek köszönhetően.

Önrészek meghatározása a 2016. évi előfizetések esetén

2015 őszén négyféle módszer szerint történt a 2016. évi intézményi önrészek meghatározása az EISZ-ben. Minden adatbázis esetén az alábbi négy módszer egyikét alkalmaztuk:

- Minden előfizető intézmény ugyanannyit fizet függetlenül a mérettől, használatától, költségvetéstől. Ez a 4–8 előfizetővel rendelkező szakadatbázisokra jellemző.
- Az előfizetőket négy kategóriába soroljuk felhasználói méret és intézménytípus szerint, az egy kategóriába eső intézmények ugyanannyit fizetnek. Az önrésszámítás alapja, hogy a négyes kategóriába tartozó intézmény négyszer, a hármasba tartozó háromszor, a kettesbe tarto-

zó kétszer annyit fizessen, mint az egyes kategóriába eső intézmény.

C. A szolgáltató határozza meg az egyes intézmények előfizetési díját.

D. Az önrészeket a felhasználók száma és a használati statisztika alapján számítjuk a korábban ismertetett képlet alapján.

A 2016-ban előfizetett adatbázisoknál az 1. táblázatban foglaltak szerint történt az önrész meghatározása.

Intézményi méret és kategóriák meghatározása

2016 első hónapjaiban az EISZ konzultációsorozatot tartott az előfizető intézmények képviselőivel. Az alkalmakon kiemelt szerepet kapott az önrészek meghatározásához tartozó módszertan kidolgozása, a problémák és elvárások átbeszélése. A konzultációkon elhangzott észrevételek és javaslatok nagy segítséget jelentettek az önrésszámitás megújításában. A beszélgetéseken leszűrt tapasztalatok alapján a jó önrésszámitási eljárás az alábbi jellemezőkkel bír:

talatok alapján a jó önrésszámitási eljárás az alábbi jellemezőkkel bír:

- átlátható, tervezhető;
- könnyen kommunikálható a fenntartók, gazdasági vezetők, döntéshozók felé;
- újonnan belépő intézmények önrészét könnyen meg lehet állapítani;
- jól kezelhetők az intézményi átalakulások
- azonos típusú intézmények azonos összeget fizetnek;
- nem történik évről évre jelentős változás egy-egy intézmény esetén;
- az adatbázisok (és az állami támogatás) legjobb felhasználására törekszik;
- elfogadható az előfizető intézmények (nagy része) számára;
- elfogadható a fenntartó szervezetek számára (NKFIH, EMMI, MTA);
- a lehető legkevesebb intézmény lép ki az előfizetői körből.

1. táblázat

Az egyes adatbázisokhoz tartozó 2016. évi önrésszámitási eljárások

<i>Adatbázis neve</i>	<i>Önrésszámitási eljárás</i>	<i>Adatbázis neve</i>	<i>Önrésszámitási eljárás</i>
Akadémiai Kiadó szótárak	100% támogatás, ingyenes hozzáférés	Journal and Highly Cited Data (JHCD)	B
Arcanum Digitális Tudománytár	100% támogatás, ingyenes hozzáférés	Modern Language Association – Literature Resource Center (MLA–LRC)	B
Business Source Premier	A	SciFinder	B
CAB Abstracts	A	Scopus	B
Econlit	A	Web of Science	B
Food Science and Technology Abstracts (FSTA)	A	JSTOR	C
Grove Art	A	MathSciNet	C
Grove Music	A	Nature	C
Lippincott Williams & Wilkins (LWW)	A	Project MUSE	C
Association for Computing Machinery Digital Library (ACM)	B	Science Magazine	C
Akadémiai Kiadó folyóiratok	B	Academic Search Complete (ASC)	D
Akadémiai Kiadó Magyar Elektronikus Referenciaművek Szolgáltatása (MERSZ)	B	ScienceDirect	D
Cambridge University Press	B	SpringerLink	D

2015-ben megalakult a huszonnégy tagból álló *EISZ Programtanács*. A Programtanács az MTA elnökének szakmai tanácsadó testületeként az *EISZ Nemzeti Program* stratégiájáért és beszerzési tervéért felel, így a Programtanács hatásköre az intézményi önerő meghatározásához tartozó módszertan elfogadása is. [7] Az *EISZ Titkárság* munkatársai a Programtanács 2016. március 18-ai ülésére terjesztették elő az első javaslatot a lehetséges önrékszámítási eljárásokról. A változtatás szándéka csak a (D) esetben merült fel, azonban a többi esetben is szükséges volt a módszertan pontosítása, a fogalmak egyértelmű meghatározása. Első lépésként az intézményi méret (OFTE, HFTE) és az intézményi kategóriák egyértelmű meghatározása volt szükséges. Az egyes intézménytípusoknál a következő módon javasoltuk az OFTE és

HFTE értékek meghatározását. A javaslatot a tanácsstagok a 2016. június 3-ai ülésén egyhangúlag elfogadták (2., 3. táblázat).

A kategóriába történő besorolást a következő elvek szerint javasoltuk – a korábbi négy helyett ezúttal öt kategóriába. A javaslatot a Programtanács szakmai észrevételei alapján az EISZ Titkárság a későbbiekben ismertetett módon átdolgozta.

Egyes szakadatbázisok esetén csak az MTA egy-egy szakterületileg érintett intézete fizet elő. Több multidiszciplináris adatbázisnál azonban az MTA és kutatóintézetei egy intézménynek minősülnek a kiadói ajánlatban. Ez utóbbi esetben az MTA egészére vonatkozó önrészt 5. kategóriaként értelmezzük.

2. táblázat

Az intézményi méret meghatározása

	OFTE	HFTE
Levéltár	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma	ügyfelek száma éves szinten/10
Kórház	orvosok száma	orvosok száma
Államigazgatási intézmény	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma/10	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma + külső felhasználók száma éves szinten
Kutatóintézet, nem nyilvános szakkönyvtár	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma + külső könyvtári felhasználók száma éves szinten
Megyei könyvtár, városi könyvtár, FSZEK	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma	felhasználók száma éves szinten/100
Múzeum	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma + külső könyvtári felhasználók száma éves szinten
Nyilvános szakkönyvtár, országos szakkönyvtár	szakmai munkakörben dolgozó munkatársak száma	felhasználók száma éves szinten/10
Felsőoktatási intézmény	OFTE	HFTE

3. táblázat

Az intézményi kategóriabeosztás első (későbbiekben módosított) módszere

1. kategória	Múzeum, levéltár, megyei és városi könyvtár; 40 fő alatti kutatóintézet, 200 hallgató alatti főiskola, kórház
2. kategória	Főiskola, kutatóintézet, országos szakkönyvtár, szakkönyvtár, államigazgatási intézmény, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
3. kategória	2000 hallgató alatti egyetem, MTA egyes kutatóintézetei
4. kategória	Egyetem
5. kategória	Kutatóegyetem, MTA és kutatóintézetei egyben

A Programtanács márciusi ülésén több szakmai javaslat is elhangzott a kategóriabeosztás módosításához. A felsőoktatási intézmények esetén a főiskola és egyetem szétválasztása problematikus. A főiskola egyetemmé válásával egyszerre akár két kategóriát is ugorhat az intézmény, ami drasztikus önrészemelkedéssel járna. Hasonlóan a kutatóegyetemi státusz is változó; eleve kérdés, hogy meghosszabbítják-e a cím kiosztását a következő években. Másik fontos kérdés az intézményi méret hallgatói alapon történő differenciálása. Az előfizetett tartalmakra a felsőoktatási intézmények esetén elsősorban az oktatók, kutatók tartanak igényt. Nagy hallgatói létszámú, kevés oktatóval működő, alkalmazott képzést nyújtó intézmények számára a módszer elfogadhatatlan volna. A javaslatok alapján a 2016. június 3-ai ülésre a kategóriabeosztás következőképp módosított változatát egyhangúlag fogadta el a Programtanács (4. táblázat).

- A kategóriabeosztás fenti módosítása a 2016. márciusi programtanácsi ülésen elhangzott javaslatok közül a következőket alkalmazza:
- Az intézmény méretét hallgatók helyett az oktatói létszámmal határozzuk meg.
- Az intézménytípusok között a felsőoktatási intézmények nem kerülnek bontásra főiskola, egyetem és kutatóegyetem szerint.
- Az intézményi méret és a típus mellett a tudományos teljesítmény is szerepet kap a kategorizálásban. Ez kizárólag a felsőoktatási intézményekre vonatkozik. Egyrészt a felsőoktatásban fordul elő, hogy jelentős oktatói gárdával rendelkező intézmény elsősorban a képzésre és csak másodsorban a kutatásra koncentrálnak. Másrészt kutatóintézetek esetén jelentősen torzíthatnák ezeket az értékeket a többszörös intézményi affiliációval rendelkező oktatók–kutatók.

A tudományos teljesítményt mutató, a Web of Science-ben található adatokat az intézményi névva-

0. EISZ-képlet

$$\text{önrész} = \frac{HFTE}{\text{konzorciumi HFTE}} \cdot 0,2 + \frac{OFTE}{\text{konzorciumi OFTE}} \cdot 0,4 + \frac{\text{használati statisztika}}{\text{konzorciumi statisztika}} \cdot 0,4,$$

vagyis a költségek 20%-a a hallgatói létszám szerint oszlik meg, 40%-a az oktatói létszám és 40%-a a használati adatok szerint.

A javaslatban meghagytuk a lehetőségét annak, hogy a korábbi években alkalmazott eljárás legyen a jövőben is az önrészsámítás módszere. Az EISZ-képlet előnye, hogy jó arányban ötvözi a hallgatói és oktatói létszámot (az intézmény mére-

riánsok egységesítésével az MTA KIK Tudomány-politikai és Tudományelemzési Osztály munkatársai szolgáltatják.

4. táblázat

Az intézményi kategóriabeosztás elfogadott módszere

1. kategória	Múzeum, levéltár, megyei és városi könyvtár; 40 fő alatti kutatóintézet, 40 oktató alatti felsőoktatási intézmény (OFTE<40), kórház
2. kategória	200 oktató alatti felsőoktatási intézmény (40≤OFTE<200), kutatóintézet, országos szakkönyvtár, szakkönyvtár, államigazgatási intézmény, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
3. kategória	500 oktató alatti felsőoktatási intézmény (200≤OFTE<500) az elmúlt három évben 500-nál kevesebb tanulmánnyal a Web of Science adatbázisban; MTA egyes kutatóintézetei
4. kategória	1000 oktató alatti felsőoktatási intézmény (500≤OFTE<1000), illetve 500 oktató alatti felsőoktatási intézmény az elmúlt három évben 500-nál több tanulmánnyal a Web of Science adatbázisban
5. kategória	1000 oktató feletti felsőoktatási intézmény (1000≤OFTE), MTA és kutatóintézetei egyben

Önrészsámítási eljárások

A konzultációsorozaton főleg a (D) módszerben meghatározott önrészsámítási eljárással szemben fogalmazódtak meg kritikák, észrevételek. Így a márciusi ülésen ennek esetleges megváltoztatására a következők szerint tett javaslatot az EISZ Titkárság.

tét) a használattal a költségek meghatározásához. Hátránya viszont, hogy az adatbázis-használat növekedésével egyenes arányban nő az intézmény használat alapján elszámolt költsége. Hátrányosan érinti azokat az intézményeket, ahol ma-

gas hallgatói és/vagy felhasználói létszám mellett csak egy szűkebb kör veszi igénybe a nemzetközi szakirodalmi adatbázisokat, illetve túlságosan nagy hangsúlyt kap a méret alapján történő összehasonlítás különböző típusú intézményeknél.

1. Méretmodell

$$\text{önrész} = \frac{HFTE}{\text{konzorciumi HFTE}} \cdot 0,3 + \frac{OFTE}{\text{konzorciumi OFTE}} \cdot 0,7$$

A módszer előnye, hogy könnyen számolható és tervezhető az intézmények számára is. Nem „bünteti” az adatbázisok használatát a használati adatok figyelembe vételével. Így az esetleges nem megtérülő előfizetésért egyedül az intézmény a felelős. Hátránya ennek megfelelően, hogy nem motiválja az adatbázisok használatát. Hátrányosan érinti azokat az intézményeket, ahol nagyobb kuta-

A méretmodell esetén a sokat vitatott használati statisztikát teljesen figyelmen kívül hagyjuk. Ebben az esetben kizárólag az előfizető intézmény (felhasználói) mérete szabja meg az előfizetés árát. Az intézmény pedig „saját hatáskörében” igyekszik hasznosítani az általa előfizetett adatbázisokat.

tói létszám mellett egy adott (szak)adatbázist csak kisebb kör vesz igénybe. Ezzel párhuzamosan kedvez azoknak a kisebb létszámú intézményeknek, ahol egy-egy adatbázis használata jelentős. Erre a módszerre az előzőnél is jobban jellemző, hogy túlságosan nagy hangsúlyt kap a méret alapján történő összehasonlítás különböző típusú intézményeknél.

2. Használati modell

A modell az intézmény mérete helyett a használatot veszi figyelembe nagyobb mértékben:

$$\text{önrész} = \frac{OFTE}{\text{konzorciumi OFTE}} \cdot 0,2 + \frac{\text{használati statisztika}}{\text{konzorciumi statisztika}} \cdot 0,8$$

A módszer előnye, hogy a használati adatok mérése független az intézmény méretétől és típusától, jobban összehasonlítható, mint a hallgatói/felhasználói létszám. Az intézmény méretétől függetlenül a nagyobb használatot elérő intézmények fizetik az előfizetési díj nagyobb részét. Ez kedvez abban az esetben, ha egy nagy intézménynek csak egy kisebb részlege használ egy-egy szakirodalmi adatbázist. Így azonos használat mellett egy kisebb intézmény nagyjából ugyanannyit fizet, mint egy nagy egyetem. Ez a módszer viszont az előzőeknél is kevésbé ösztönzi az adatbázis-használat népszerűsítését.

intézményekhez képest a legnagyobbak 81-szeres előfizetési díjat fizettek volna.

A számolás és tervezhetőség ezzel a módszerrel egyszerű, az egy kategóriába eső intézmények ugyanannyit fizetnek. Azonban mégsem esnének ki a kisebb intézmények, hanem fizetőképességüknek megfelelően ők is hozzájárulnak az előfizetési díjhoz. Ez a számítási módszer a nagy előfizetői kört érintő ScienceDirect, SpringerLink és Academic Search Complete esetén érvényes. A többi esetben – a (B) módszert alkalmazó adatbázisoknál – megmarad a korábban használt önrész-elosztás módszere.

3. Kategória szerinti önrészek

A korábban ismertetett kategóriabeosztás szerinti (B) módszer nem alkalmazható a ScienceDirect, Springerlink és hasonló, sok előfizetővel rendelkező multidiszciplináris adatbázis esetére. Ezeknél a tartalmaknál az előfizetési díj nagysága, és különösen az előfizetők nagy száma miatt jobban kell differenciálni az előfizetési díjakat. A Programtanács számára kidolgozott munkaanyag első változatában az öt kategóriára történő felosztással két kategória között háromszoros önrészfizetési különbség volt. Tehát öt kategória mellett a legkisebb

Előnye az eljárásnak, hogy azonos típusú intézmények ugyanannyit fizetnek; valamennyi modell közül talán ez a leginkább átlátható és tervezhető változat. Nem lehet/kell mérlegelni, hogy hogyan alakul az intézményi létszám és a használat egyes intézmények viszonyában. Ennél az eljárásnál lehet a legkönnyebben kezelni az intézményi átalakulásokat. Az árképzés országos rendszert tükröz: nem egyedi árakkal dolgozik, könnyen kommunikálható a fenntartók felé. Hátránya, hogy nem motiválja az adatbázisok használatát.

4. További modellek

A fenti négy modell mellett további eljárások kidolgozása és tárgyalása is felmerült a szakmai anyag elkészítése során. Ezeket azonban különböző szempontok alapján az EISZ Titkárság nem terjesztette a Programtanács elé. Ezek a módszerek mind hozzájárultak a végleges önrésszámitási javaslatok elkészítéséhez, így rövid bemutatásuk itt is indokolt.

A **visszacsatolási modell** esetén az intézmények által együttesen fizetendő önrész elosztása 80/20 arányban történne. Az előfizetői díj 80% a korábban meghatározott EISZ-képlet szerint kerül kiszámításra. Az előfizetői díj 20%-a szintén az EISZ-képlet alapján kerül elosztásra, de csak a használati növekedési arány középértéke alá eső intézmények számára (ide értendő a középértéket adó intézmény és az újonnan csatlakozó intézmények is). Tehát azok az előfizetők, amelyek a többi intézményhez képest jelentős használatnövekedést érnek el, csak a költségek 80%-át fizetik. Összességében az intézmények jelentős használatnövekedést elérő fele arányaiban kevesebbet fizet, mint az intézmények másik fele. Ez motiválná az

$$\text{Intézményi kategória} = (\text{intézményi kategória})^2 + (\text{intézményi méretkategória})^3$$

$$\text{Önrész} = \frac{\text{intézményi kategória}}{\sum(\text{intézményi kategória})} \times \text{teljes önrész összege}$$

A modellnél a méretkategóriát harmadik, a használati kategóriát második hatvánnyal vesszük figyelembe, tehát a méret jobban számít a végleges kategória meghatározásánál, mint a használat. Ezzel a módszerrel az egyes intézmények közötti különbségek nemcsak az intézménytípus, de a használat alapján is megjelennek. 5–5 méret- és használati kategória esetén a legnagyobb intézmények által fizetett önrészek a legkisebb intézmények által fizetett önrészek hetvenötszörösét jelentenék. Az intézményeket összesen 25 különböző kategóriába soroljuk a módszerrel. A statisztikaalapú kategóriák megállapítására a *Characteristics Scores and Scales* (CSS) módszer módosított változatát használjuk. [8] Úgy képezzük a kategóriákat, hogy a használati adatokat sorba rendezzük. A harmonikus közép alatti letöltési adatokat elérő intézmények tartoznak az 1. kategóriába. A harmonikus közép feletti letöltési adatokat ismét sorba rendezzük. Az új sorozat harmonikus közepe alatti letöltési adatokat elérő intézmények tartoznak a 2. kategóriába. Az eljárást még kétszer ismételve

intézményeket az adatbázis használatára, hiszen növekvő használat esetén kisebb lehet az önrészüik. Azonban az évről évre jelentősen ingadozó intézményi önrészek fenntartó felé történő indoklása és a számítási nehézségek miatt elvetettük a módszert. A számítás nagy hátránya, hogy az elmúlt három év használati adatait kell figyelembe venni hozzá. Tehát 2016-ban a 2017. évi önrészetet a 2014. és 2015. évi használati adatok közti változás határozná meg.

Az **arányosított kategorizálás**² célja, hogy intézményi méret és adatbázis-használati statisztika nagysága szerint hasonló intézmények hasonló önrészt fizessenek. Az arányosított kategorizálás ötvözi a korábbiakban alkalmazott méret és intézménytípus szerinti csoportosítást az adatbázisok használati statisztikájával. A méretalapú kategóriák mellett az intézményeket a használati statisztikájuk alapján is csoportokra osztjuk, majd ezek harmadik, illetve második hatványának összege alapján képezzük az intézményi kategóriákat. Ennek meghatározására a statisztikát kombináljuk a korábbi intézményi csoportbeosztásokkal a következő módon:

megkapjuk az öt használat szerinti kategóriát. A módszer a korábbinál finomabb kategóriabeosztást tesz lehetővé, azonban a számítás nehézsége és a kategóriaképzés vitathatósága miatt elvetettük.

A **tagdíjrendszer** több külföldi konzorcium meghatározó önrészképzési eljárása. Előnye a tervezhetőség és az átláthatóság. Azonban az EISZ nemzetközi viszonylatban is egyedülálló az előfizetett adatbázisok számossága és az előfizetői kör sokszínűsége miatt. Nehéz találni két olyan intézményt, amely kizárólag ugyanazokat az adatbázisokat rendeli; az egyes előfizetők saját intézményi igényeik alapján válogatják az előfizetett adatbázisokat. Ez olyan sokszínűséget és összetettséget eredményez, hogy a tagdíjrendszer ötlete nem megvalósítható.

Az **50–50 modell** esetén az intézmény mérete és az adatbázis-használati statisztika arányában is az intézmények által fizetett önrészek 50%-át osztanánk fel. A korábbi OFTE és HFTE helyett minden intézmény saját méretmutatóval rendelkezne,

amelyet az intézményben dolgozó kutatók, oktatók, könyvtárosok, orvosok, hallgatók, beiratkozott felhasználók stb. súlyozott összegeként állítanánk elő. Például a kutató 1-es, az oktató 0,9-es szorzót

kapna, a hallgató 0,01-et, az orvos 0,5-öt, a beiratkozott felhasználó 0,01-et. Tehát egy intézmény méretmutatója 23 kutató, 147 oktató, 1720 hallgató és 140 külső felhasználó esetén:

$$\text{Intézményi méret} = 23 \cdot 1 + 147 \cdot 0,9 + 1720 \cdot 0,01 + 140 \cdot 0,01 = 173,9$$

$$\text{Önrész} = \frac{\text{intézményi méret}}{\sum \text{intézményi méret}} \cdot 0,5 + \frac{\text{használati statisztika}}{\text{konzorciumi statisztika}} \cdot 0,5$$

A konzultációk tapasztalata alapján kiemelten sok esetben okoz kérdést az intézményi munkatársak és felhasználók számítása és figyelembe vétele. A 2015. őszi adategyeztetés során is több intézmény jelezte, hogy problémás az egyes munkatársi létszámcsoportok meghatározása. Emellett az eljárás lényegesen nem változtat a korábban használt OFTE és HFTE számok gyakorlatával, illetve adathiány miatt a modellszámítások elvégzésére se volt lehetőség. Így a modell használatát elvetettük.

A 2017. évi előfizetések esetén alkalmazott önrékszámítási eljárás

A Programtanács márciusi ülésén egyik tanácsstag sem támogatta a méretmodellt – bár az eljárást a konzultációk során több intézmény is javasolta. Így ezt a modellt töröltük a szavazásra bocsátott javaslatok közül. A kategóriabeosztást a korábban ismertetett szakmai észrevételek alapján az EISZ Titkárság átdolgozta a 2016. június 3-ai ülésre. A

kategóriabeosztás mellett a (D) esetben a kategóriák közti háromszoros különbségre vonatkozóan is érkeztek észrevételek és javaslatok, mivel a kategóriák közti háromszoros ugrás kedvezőtlenül érinti a középmező felsőoktatási intézményeket. Ezek fényében a (D) esetben a kategória szerinti önrész-meghatározásról az alábbi módosított javaslat született (5. táblázat).

A Programtanács júniusi ülésén így három lehetséges önrékszámítási eljárásra szavazhattak a tanácsstagok a (D) esetben: az eddig használt EISZ-képlet, a használati modell és a kategória szerinti önréשמeghatározás. A húsz szavazati jogú tag egyhangúlag elfogadta az intézményi kategóriák és az OFTE/HFTE számok meghatározásának módszerét. A három lehetséges önrékszámítási eljárás közül hat szavazatot kapott a korábbi években alkalmazott EISZ-képlet, három szavazatot a használati modell és tizenegy szavazatot a kategória szerinti önréשמeghatározás.

5. táblázat

Az intézményi kategóriák előfizetési aránya

KATEGÓRIÁK	ELŐFIZETÉSI DÍJ ARÁNYA
1. kategória (Múzeum, levéltár, megyei és városi könyvtár; 40 fő alatti kutatóintézet, 40 oktató alatti felsőoktatási intézmény (OFTE<40), kórház)	$2,5^0x = x$
2. kategória (200 oktató alatti felsőoktatási intézmény ($40 \leq \text{OFTE} < 200$), kutatóintézet, országos szakkönyvtár, szakkönyvtár, államigazgatási intézmény, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár)	$2,5^1x = 2,5x$
3. kategória (500 oktató alatti felsőoktatási intézmény ($200 \leq \text{OFTE} < 500$) az elmúlt három évben 500-nál kevesebb tanulmánnyal a Web of Science adatbázisban; MTA egyes kutatóintézetei)	$2,5^2x = 6,25x$
4. kategória (1000 oktató alatti felsőoktatási intézmény ($500 \leq \text{OFTE} < 1000$), illetve 500 oktató alatti felsőoktatási intézmény az elmúlt három évben 500-nál több tanulmánnyal a Web of Science adatbázisban)	$2,5^3x = 15,625x$
5. kategória (1000 oktató feletti felsőoktatási intézmény ($1000 \leq \text{OFTE}$), MTA és kutatóintézetei egyben)	$2,5^4x = 39,0625x$

A (D) eljárás a nagy előfizetői körrel rendelkező multidiszciplináris adatbázis esetén kerül alkalmazásra (ScienceDirect, Springerlink stb.). A többi esetben az 1. táblázatnak megfelelően az (A), (B) vagy (C) eljárás szerint történik az előfizetési díjak meghatározása.

A 2017. évi adatbázis-előfizetéseknél az EISZ Programtanács által elfogadott módszertannal történik az intézményi előfizetési díjak meghatározása. Természetesen minden modelltől elmondható, hogy egyes intézménytípusok számára a többi típushoz képest kedvezőbb módszert tartalmaz.

Az eljárás könnyebbé teszi az önrészek kommunikációját, a ki- és belépő intézmények előfizetési díjának meghatározását. Az intézmények szakmai és gazdasági munkatársai számára egyaránt könnyen kezelhető és értelmezhető, hogy azonos típusú intézmények azonos összeget fizetnek. Az elfogadott önrészsámítási eljárás legnagyobb előnye, hogy átlátható, országos rendszerbe szervezve határozza meg az előfizetési díjakat.

Lábjegyzetek

^{1,2} Az arányosított kategorizálás módszerét Dér Ádám (MTA KIK EISZ Titkárság) dolgozta ki.

Hivatkozások

[1] GICZI A. – PÁLL Z. – TÉGLÁSI Á.: EISZ Nemzeti Program 2012: új irányban az információszolgáltatás. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 60. köt. 4. sz. 2013. p. 185–190.

[2] TE BOEKHORST, P. – SCHOLLE, U.: Editorial. = LIBER Quarterly, 11. köt. 1. sz. 2001. p. 5.

[3] HORTON, V. – PRONEVITZ, G. (szerk.): Library Consortia: Models for Collaboration and Sustainability. Chicago, American Library Association, 2015. 216 p. ISBN: 978 0 8389 1218 8

[4] GICZI A. – PÁLL Z. – TÉGLÁSI Á.: EISZ Nemzeti Program 2012: új irányban az információszolgáltatás. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 60. köt. 4. sz. 2013. p. 185–190.

[5] BERGSTROM, T.C. – COURANT, P.N. – McAFEE, R.P. – WILLIAMS, M.A.: Evaluating big deal journal bundles. = PNAS, 111. köt. 26. sz. 2014. p. 9425–9430.

[6] GICZI A. – PÁLL Z. – TÉGLÁSI Á.: EISZ Nemzeti Program 2012: új irányban az információszolgáltatás. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 60. köt. 4. sz. 2013. p. 185–190.

[7] Az EISZ Programtanács tagjainak listáját és az ülések emlékeztetőjét ld. <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/programtanacs.html> [Utolsó elérés: 2016. július 26.]

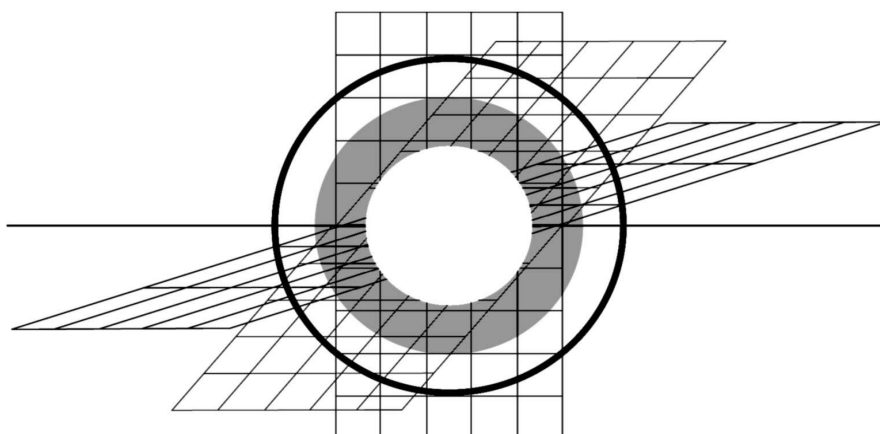
[8] GLÄNZEL, W. – SCHUBERT, A.: Characteristic scores and scales in assessing citation impact. = Journal of Information Science, 14. köt. 2. sz. 1988. p. 123–127.

Beérkezett: 2016. IX. 1-jén.

Lencsés Ákos

az MTA Könyvtár és Információs Központ
EISZ Titkárság főkönyvtárosa.
E-mail:
lencses.akos@konyvtar.mta.hu

Folyamatos képzés a könyvtármenedzsmentben: kihívások és lehetőségek

A mai könyvtárak és információs központok állandó változáson és fejlődésen mennek keresztül. Nehéz költségvetési helyzetekben szükséges a stratégiai tervezés és értékes erőforrások mozgósítása. Az új technológiák által előidézett munkafolyamatok megkövetelik a munkaerő-felvételt és a személyzet képzését új könyvtári területeken. A könyvtáraknak szükségük van magasan képzett vezetőkre, akik jó taktikával manővereznek a bonyolult szervezeti életben. A könyvtártudományok területén tevékenykedő tudósok, oktatók és szakemberek ugyanakkor egyetértenek abban, hogy a jelenlegi könyvtármenedzsment-oktatás nem elegendő.

Célkitűzés, a kutatás ismertetése

A tanulmány azt tárja fel, hogy a könyvtárigazgatók mennyire tartják szükségesnek a könyvtárosok folyamatos képzését a menedzsment területén. Ehhez egy 11 kérdésből álló kérdőívet készítettek, melyet 382 egyetemi illetve nyilvános könyvtári igazgatónak küldtek el Ohio államban. A kérdések a könyvtárigazgatók benyomásaira irányultak az alábbi négy területen:

- ismeretek a menedzsment területén;
- menedzsment-ismeretek szintje és fontossága a munkaerő-felvételnél és előléptetésnél;
- mennyire állnak rendelkezésre folyamatos képzések a menedzsment területén;
- pénzügyi források beszerzésére való hajlandóság az alkalmazottak folyamatos menedzsment-képzésére.

A menedzsment-ismereteken belül 12 terület fontosságára kérdeztek rá: vezetés, emberi erőforrások, szervezeti magatartás, stratégia, pénzügy, vállalkozói ismeretek, statisztika, marketing, információs rendszerek, számvitel, operatív teendők, közgazdaságtan.

Eredmények

82 értékelhető válasz érkezett. A válaszadók 90%-a rendkívül fontosnak tartotta az ismereteket mind a 12 területen. Több válaszadó is megjegyezte, hogy a könyvtár méretétől is függ, hogy egy vezetőnek mely területekhez kell értenie. Kis könyvtárak esetében fontos, hogy minden területen képezze magát a vezető, nagyobb könyvtáraknál viszont, ahol többen is látnak el vezetési feladatokat, jobban specializálódhatnak a vezetők néhány területre.

A válaszadók harmada alacsonynak vélte tudás-szintjét a menedzsment területén, valamivel több, mint fele átlagosnak, átlag felettinek már kevesebb, mint 10%, kitűnőnek pedig alig néhányan. Ugyanakkor munkaerő-felvétel valamint előléptetés szempontjából a válaszadók 28%-a tartotta alapvetőnek a menedzsment-ismeretek fontosságát, 49%-a jelentősnek, 21%-a nem tartotta jelentősnek, s mindössze 3%-a nem tartotta ezt fontosnak egyáltalán.

Menedzsment-képzéseket a válaszadók 35%-a tudott nyújtani a könyvtári dolgozók részére, 65%-ának nem volt erre lehetősége, melynek háttérben elsősorban a pénzügyi támogatás hiánya állt. Bár a válaszadók 85%-a ad valamilyen szintű támogatást dolgozóinak arra, hogy képezni tudják magukat ezen a területen, de ezek a támogatások elsősorban konferenciákon, workshopokon való részvételre adnak lehetőséget, amelyek rövid idejűek, nem pedig tartós, mélyre ható képzések.

Javaslatok

A kérdőív alacsony kitöltöttségi aránya miatt óvatosan kell értelmezni az eredményeket; nem általánosíthatók a könyvtárigazgatók nagyobb számára. A kutatás azonban rámutat a könyvtárosok és a magasan képzett menedzsment-közötti szakadék-

ra, és a következő megoldásokat javasolja a könyvtárosok, könyvtári intézetek és könyvtár- és információtudományi iskolák számára a szakadék áthidalására: Először is, az érdekelt feleknek azonosítaniuk kellene, hogy a menedzsment milyen jellemző területei jelenjenek meg a könyvtáros képzésben, amely segít a hiányosságokat pótolni. Másodsor: felismerve, hogy a könyvtármenedzsment-képzés a hivatásos könyvtárosok számára egy élethosszig tartó tanulási folyamat, konkrét rendelkezéseket kell megfogalmazni a személyzet folyamatos képzési igényének kielégítésére. A

könyvtáraknak meg kell találniuk a módját, hogy dolgozóit rendszeresen menedzsment-képzésben részesítsék más könyvtárakkal és közösségi szervezetekkel együttműködve.

/MATTESON, Miriam L. – SCHLUETER, Elizabeth – MORGAN, Hidy: Continuing education in library management: challenges and opportunities. = Library Management, Vol. 34 Iss. 3, 2013, pp. 219–235. DOI: 10.1108/01435121311310905/

(Koszttyánné Mátrai Rita)

Felhívás felső középfokú segédkönyvtáros képzésre (2017. januári kezdéssel!)

Jelentkezési határidő: 2016. november 30.

A tanfolyam megnevezése:
felső középfokú segédkönyvtáros képzés
A tanfolyam OKJ száma:
52 322 01

A tanfolyam helye:
BME OMIKK 1111 Budapest, Budafoki út 4-6. K
épület I. emelet 52.

Nyilvántartásba vételi száma:
E-000530/2014/A001/2014. december 2.

A képzés során megszerezhető kompetenciák:

A résztvevő képes lesz:

- hivatása etikai alapelveivel azonosulni,
- nyilvános könyvtári feladatokat ellátni,
- különböző könyvtári munkafolyamatokat végrehajtani,
- szakmai kapcsolatokat folyamatosan fenntartani,
- az Országos Dokumentumellátási Rendszerrel és a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerrel kapcsolatos feladatokat ellátni,
- a Könyvtári Intézet szolgáltatásait használni,
- a könyvtár működési dokumentumaiban rögzíteteket alkalmazni,
- állománygyarapítási teendőket ellátni,
- állomány-nyilvántartásokat vezetni,
- raktározási, állományellenőrzési és állományvédelmi feladatokat ellátni,
- bibliográfiai tételeket, ETO- és egyéb szakjelzeteket értelmezni,
- közös katalógusokat, digitális könyvtárakat és gyűjteményeket használni,
- a felhasználókkal való kommunikációs módszereket gyakorlatban alkalmazni,

- a digitális írástudás és az információs műveltség alapjait közvetíteni a könyvtárhasználók számára,
- a könyvtár és a könyvtári rendszer szolgáltatásaira vonatkozó tájékoztatást végezni,
- a beiratkozás, a kölcsönzés és a könyvtárközi dokumentumszolgáltatás teendőit ellátni,
- a tájékoztatás hagyományos és elektronikus forrásait használni,
- a hátrányos helyzetű felhasználók és a gyerekek számára nyújtható könyvtári szolgáltatásokat ellátni,
- a munkájához szükséges számítástechnikai ismereteket és digitalizálási technikákat alkalmazni,
- a könyvtárban használt technikai eszközöket kezelni.
- A résztvevő megismeri:
- a könyvtári munka során használt dokumentumok fajtáit,
- az Országos Dokumentumellátási Rendszer és a Könyvtárellátási Rendszer felépítését, működését,
- a könyvtári működés gazdálkodási alapjait,
- a kommunikációelmélet alapjait és a konfliktushelyzetek kezelésének módszereit.

A programba való bekapcsolódás feltételei:

- felvételi vizsga nincs,
- az érettségi bizonyítvány bemutatása.

A képzés időtartama: két félév.

A képzés összóraszám: 450 óra (A képzési idő a modulokhoz kapcsolódóan 20 + 40 + 40 óra könyvtári gyakorlatot tartalmaz.)

Részvételi díj a két félévre:

160 000 Ft + a 2017-es vizsga időpontjában aktuális központi díjszabás szerinti vizsgadíj, kb. 50 000 Ft
Részletfizetési kedvezmény egyéni kérelem és elbírálás alapján lehetséges.

A tanfolyam jegyzeteit, segédkönyveit kölcsönzés formájában biztosítja a szervező intézmény.

A tanfolyam modulszerkezetű.

Moduljai:

- A könyvtári rendszer működése
- Könyvtári gyűjteményszervezés és állományfel-tárás
- Könyvtári olvasószolgálat és tájékoztatás

A foglalkozásokat hetente egy alkalommal, csütörtökönként tartjuk, illetve minden hónap utolsó he-tében kétnapos elfoglaltságot jelent a tanfolyam (szerda és csütörtök).

A tanórák mindkét napon 8:00 és 17:00 óra között zajlanak 60 perces ebédszünettel.

A képzés bizonyítvánnyal zárul.

Kiadásának feltételei:

- a modulzáró vizsgák teljesítése
- a komplex szakmai vizsga teljesítése
- a kötelező szakmai gyakorlat letöltése és erről az igazolás leadása határidőre a képző intézmény részére
- képzési díj és vizsgadíj hiánytalan kiegyenlítése.

Fontosabb jogszabályok:

- 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről
- 217/2012. (VIII. 9.) Korm. rendelet az állam által elismert szakképesítések szakmai követel-ménymoduljairól
- 37/2013. (V. 28.) EMMI rendelet az emberi erő-források minisztere ágazatába tartozó szakképe-sítések szakmai és vizsgakövetelményeiről

A tanfolyam kezdési időpontja: 2017. január 25., szerda (Tájékoztató, adminisztrációs nap).

Az első tanítási nap előreláthatólag 2017. január 26., csütörtök

Jelentkezni az alábbi címre eljuttatott (kitöltött, lehetőség szerint kinyomtatott) jelentkezési űrlap-pal lehet:

*BME OMIKK
Segédkönyvtáros képzés
1111 Budapest
Budafoki út 4-6.*

A jelentkezési űrlap a

<http://www.omikk.bme.hu/15-hirek-konyvtar/888-jelentkezési-felhivas-segedkonyvtaros-kepzesre-2017.html>-en érhető el.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

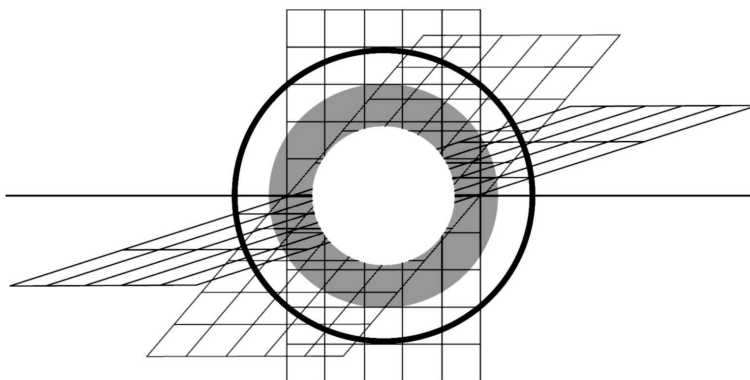
További felvilágosítással az alábbi elérhetőségen szolgálunk:

Lengyel Gyöngyi

képzésvezető

Telefon: +36 1 463-3534

E-mail: gylengyel@omikk.bme.hu

Vége a dalnak: darabjaira hullott az egyik nagy egyetem

Nyoma sem marad az egyik legnagyobb magyarországi "mozaikegyetemnek". A *Nyugat-magyarországi Egyetem* tizenhat éve létezik, de már nem sokáig – 2017-től az utolsó két campus is kettéválk.

A 2000-es években zajlott nagy felsőoktatási integráció sokat emlegetett példája (volt) a Nyugat-magyarországi Egyetem (NYME). 2000. január 1-jén jött létre soproni központtal, hét egyetemi karral, 2008-ban pedig újabb intézmény is csatlakozott a megaegyetemhez: a volt szombathelyi főiskola három kara integrálódott a Nyugat-magyarországi Egyetembe.

A névnel jobban semmi nem árulkodik arról, hogy a Nyugat-magyarországi Egyetem valódi mozaikintézmény volt: a hallgatók egy része Sopronban, mások Szombathelyen, sokan Székesfehérváron, Győrben, Zalaegerszegen és Mosonmagyaróváron jártak órákra.

Darabjaira hullott

2014-ben az egyetem úgy döntött, hogy anyagi nehézségei miatt Sopronba költözteti a több mint ötven éve Székesfehérváron működő geoinformatikai kart, ám ezt a város vezetése, a hallgatók és a kar munkatársai sem akarták.

A geoinformatikai kar végül az *Óbudai Egyetem*be olvadt, 2014 júliusától az *Alba Regia Műszaki Kar* részeként működik.

Két évvel később a mosonmagyaróvárosi, zalaegerszegi és a győri tanszékek kerültek sorra. *Palkovics László* oktatási államtitkár 2015 őszén jelentette be, hogy a Nyugat-magyarországi Egyetem mosonmagyaróvári mezőgazdasági és élelmiszeripari kara, valamint az *Apáczai Csere János Kar* is a *Széchenyi István Egyetem* része lesz, a zalaegerszegi képzések pedig a *Pannon Egyetem*hez kerülnek 2016-tól.

Forrás: Wikipedia

Sopron-Szombathely: szétválnak útjaik

Bár korábban a szombathelyi egyetemi központ önállóvá válásáról keringtek hírek, a Savaria-központ 2017-től mégis az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* (ELTE) részeként működik tovább – az integrációra májusban a Nyugat-magyarországi Egyetem és az ELTE szenátusa is rábólintott, júliusban az *Emberi Erőforrások Minisztériuma* is jóváhagyta a döntést.

Hova kerülnek a szombathelyi tanszékek?

Szombathelyen egy bölcsészettudományi, egy természettudományi és egy pedagógiai-pszichológiai intézet jön létre az ELTE-karok részeként. Létrejön a *Savaria Pedagógusképzési Módszertani és Továbbképzési Centrum*, amely módszertani fejlesztésekkel és a továbbképzés várható új feladataival foglalkozik majd. A gépészmérnökképzést folytató műszaki intézet az Informatikai Kar dékánjának irányítása alatt folytatja tevékenységét, a sporttudományi képzéseket a szombathelyi *Sporttudományi Intézet* a *Pedagógiai és Pszichológiai Kar* részeként folytatja. Az integráció részét képezi az is, hogy a *Nyugat-magyarországi Egyetem Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium* az egybeolvadást követően *ELTE Bo-*

lyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumként működik.

A Savaria Egyetemi Központ ELTE-hez csatlakozásával csak a soproni campus marad. A négy kar – a Benedek Elek Pedagógiai Kar, az Erdőmérnöki Kar, a Közgazdaságtudományi Kar, valamint a Műszaki, Faanyagtudományi és Művészeti Kar – önállóan, Soproni Egyetem néven működik tovább 2017-től.

/Forrás: http://eduline.hu/felsooktatas/2016/10/3/eltunik_a_Nyugatmagyarorszag_i_Egyetem_NIV6B3/

(F. Iné)

Megvalósulnak a Széchényi Könyvtár legmerészebb álmai

Hamvay Péter: A Várhegy belsejében és Piliscsabán építenek raktárakat az Országos Széchényi Könyvtárnak. A fejlesztések háttérében L. Simon László után Szócs Géza tűnik fel

A Budavári Palota F épületében 1985-ben megnyílt Országos Széchényi Könyvtárról (OSZK) már a kilencvenes évek végén látszott, hogy a raktárai hamarosan megtelnek, ami a következő 2-3 évben be is következik. Ráadásul az épület teljes műszaki felújításra szorul. Minden jel arra mutatott, hogy a nemzeti könyvtár költözése elkerülhetetlen. Felmerült, hogy a Magyar Rádió ingatlanaiban lelhet új otthonra. Ezt támogatta a politika és a könyvtár vezetése is. A két metróvonal találkozásánál lévő, egyetemekkel szomszédos belvárosi helyszín kiváló lett volna az intézmény céljaira.

L. Simon László – akkor még felelős politikusként – szívesen szétverette volna a „szocialista förmedvényt”, helyreállítva a Budavári Palota eredeti enteriőrjeit. Pedig ezek a Tabán felőli terek építészetiileg nem voltak olyan értékesek, mint a dunai szárnyban találhatóak, s (kétes) történelmi szerephez is csak a Horthy-korszakban jutott a palotának ez a része: oda költözött ugyanis a kormányzó. L. Simon nem tudott meggyőzően válaszolni – nemcsak a sajtónak, de úgy tűnik, főnökének, Lázár Jánosnak se – arra a kérdésre, mi is kerüljön a monumentális, 20 ezer négyzetméteres kiürített térbe. Volt, hogy a szomszédos Budapesti Történelmi Múzeumnak adta volna, később bécsi mintára Sisi-múzeumot álmódott oda. A könyvtár elhelyezésére ígért ötletpályázat csúszásából már sejteni lehetett, hogy a kormány hezitál a kevéssé látvá-

nyos, ám annál költségesebb beruházással kapcsolatban.

© Fülöp Máté

Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter – aki korábban még szintén a költözésről beszélt – júliusban aztán átvágta a gordiuszi csomót. Az általa előterjesztett kormányhatározat szerint helyén hagyják a könyvtárat, és a palota egy részét az eredeti tervek alapján rekonstruálják: így a díszlépcsőházat, a Hunyadi Mátyás-termet, a nyugati oldal teljes teremcsomóját és a keleti oldal dísztermeit a terrasszal. Elbontják a két belső udvarba a nyolcvanas években beépített, tízemeletes vasbeton raktártornyot, és Piliscsabán új raktárbázist építenek a könyvtár számára. Gondolkozni nem volt túl sok idő, szeptember 15-éig ki kellett volna írni az építészeti tervpályázatot. Ám úgy tudjuk, a minisztérium belátta, hogy ennyi idő alatt lehetetlen eldönteni minden kérdést. Mert kérdésből épp eleget hagyott megválaszolatlanul a kormányhatározat: például azt, hogy a főépületben milyen raktárból fogják kiszolgálni az olvasókat?

Tüske László, a könyvtár főigazgatója a HVG-nek mindenesetre elmondta: nem a piliscsabai raktárból fuvarozzák majd be a kért könyveket. A 60–80 folyókilométeres – de később bővíthető – polcrendszerre az úgynevezett archivális példányok kerülnek, tehát azok, amelyek nincsenek könyvtári forgalomban, és csak akkor nyúlnak hozzájuk, ha a használati példányok vagy digitális másolatok megsérülnek, megsemmisülnek. A nemzetközi könyvtári gyakorlat szerint az ilyen állományt egyébként is tanácsos a központi raktártól mini-

mum 20 kilométeres távolságra, biztonságos helyen tartani – természeti vagy emberi pusztítás lehetséges következményei miatt. A jelenleg mintegy 40 folyókilométert megtöltő anyag oxigénhiányos, állandó hőmérsékletű terekbe kerülne, az 1945 előtt kiadott köteteket digitalizálnák is a szálítás előtt. Ha a raktártornyok megmaradnának, akkor egy-két évtizedre meg is oldódnának az OSZK gondjai, hiszen 40 százaléknyi hely szabadulna fel, ha kikerülnek az archivális példányok. Tüske szerint ezért az volna jó, ha legalább az ötödik emeletig megkegyelmeznének a bontásra ítélt tornyoknak, amivel a raktári kapacitás fele megmenthető lenne. Ám így is kell újat építeni a közelben, amire már a kilencvenes években is készültek tervek. A könyvtár szomszédságában, az úgynevezett Nyúl-kertben vagy az Újvilág-kertben hat emelet mélységű, föld alatti kiszolgáló raktárat lehetne építeni. Ezt a beruházást azonban nem tartalmazza a kormányhatározat.

Bár folyamatosan csökken a könyvtárban a beiratkozott olvasók száma, a digitális látogatók száma nő – Tüske szerint évente 24–25 millió megkeresést kapnak. Ugyanakkor az OSZK nem csak az olvasókat szolgálja ki, fő feladata a könyvtári rendszer működtetése. A munkatársak 70 százaléka feldolgozó és tudományos háttérmunkát végez. Ők gyűjtik be és katalogizálják a köteles példányokat, kezelik a magyar nemzeti bibliográfiát. A különgyűjtemények – például plakátok, kották, szórólapok – pedig a tudományos kutatás szolgálatában állnak. Ezért is fontos az informatikai fejlesztés. Az ország első könyvtárában a számítógépeken még XP operációs rendszer fut, ósdiak a szerverek, a szoftverek, nincsenek meg a nagyarányú digitalizáció feltételei, sőt súlyos adatvesztések is történtek korábban. Amikor 2014-ben a főigazgató átvette a könyvtárat, 930 millió azonnali informatikai beruházást kért, amiből 214 milliót tavaly megkaptak.

Most azonban talán az OSZK legmerészebb álmai is megvalósulhatnak: 10 milliárd forintos informatikai fejlesztésről döntött a kormány – jelentette be Lázár János. A Közlönyben lapzártáig meg nem jelent határozat szerint három évre elosztva kapják meg a pénzt, amit új gépek és a megfelelő szoftverek, így az integrált könyvtári rendszer beszerzésére fordítanak. Emellett pedig ebből a pénzből megkezdődhet a tömeges digitalizáció: jut eszközbeszerzésre, munkabérre, a szabványok honosítására. Ugyanakkor Tüske László hangsúlyozta: mindez nem megy saját erőből, így más könyvtárakat és vállalkozásokat is bevonnak.

Hogy melyek lesznek ezek, még nem tudni, de bizonyára lesz befolyása rá Szőcs Géának mint az OSZK-t is felügyelő Országos Könyvtári Kuratórium vezetőjének, valamint régi barátjának, Herner Jánosnak, a könyvtár stratégiai főigazgató-helyettesének. Ő volt a nem működő, ám nagyon sokba került, a városligeti parkoló szélén árválkodó Időkerék ötletgazdája, nemrég pedig Szőcs Géza kedvenc projektjének, a végleg kudarcot vallott, ám sok milliárd forintot elnyelt Magyar Nemzeti Digitális Archívum (MaNDA) Kutatási és Fejlesztési Főosztályának volt a vezetője. A MaNDA kudarcát a kormány is belátta, meg is szüntette, és a Magyar Nemzeti Filmalaphoz csapta. Ám úgy tudjuk, az Andy Vajna vezette Filmalap csak az értékes filmvagyont akarja átvenni, a nemrég nyílt ózdi bázist, a Digitális Erőművet nem. A több mint 4 milliárdból fejlesztett park kong az ürességtől, működtetésére a MaNDA nem alkotott életképes koncepciót. A hírek szerint ezt a csődtömeget elküldik Herner után az OSZK-ba.

/Forrás: http://hvg.hu/itthon/201638_oszk_digitalizacio_idokerek_raolvasas/

(F. Iné)

R. Kiss Kornélia

Marad a szűk költségvetés a folyóiratoknál

Fotó: Tóth Tibor / Magyar Nemzet

Nem lesznek pótlólagos források a Nemzeti Kulturális Alapnál (NKA) a magyar folyóiratok támogatására – közölte hétfőn egy NKA-konferencián Doncsev András, az alap alelnöke. Az NKA mégis a párbeszédet szorgalmazza a folyóiratok szerkesztőivel.

Mivel kevesebb volt a szétosztható forrás, a legtöbb folyóirat feleannyi támogatást kapott idén a Nemzeti Kulturális Alaptól, mint a korábbi években. Néhány lapot egyáltalán nem támogattak, ilyen volt

például a 2000 irodalmi-társadalmi lap. Doncsev András akkor még úgy nyilatkozott: van rá esély, hogy később további támogatást juttassanak a folyóiratoknak.

Korábban 700 és 800 millió között mozgott az összes folyóirat éves pályázati kerete, ez az összeg idén 350 millió forintra csökkent. Később az NKA szakmai kollégiumai további 158 millió forintot különítettek el erre a célra, de az 508 milliós összeg még így is elmarad a korábitól.

Bár a forráscsökkenés nem egyformán érintette a folyóiratok támogatását, a konferencia résztvevői – *Kiss Éva*, a Magyar Iparművészet főszerkesztője, *Tompa Andrea*, a Színház folyóirat főszerkesztője, *Papp Endre*, a Hítel felelős szerkesztője, *Szentmártoni János*, a Magyar Napló ügyvezetője, *Pápay György*, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője (lapunk munkatársa) – egyetértettek abban, hogy kifejezetten rosszul jött ki a magyar folyóiratszakra a Nemzeti Kulturális Alap átalakításából.

Doncsev András részben azzal indokolta a kialakult helyzetet, hogy ennyi forrás van a Nemzeti Kulturális Alapnál erre a célra, másrészt azzal, hogy kevés példányt értékesítenek a folyóiratokból, és sok a remittenda, emiatt a nyomdaköltség pénzkidobássá válik. A folyóirat-szerkesztők viszont a terjesztési rendszer sajátosságaira hívták fel a figyelmét: ha nem nyomtatnak elég példányt, akkor nem tudnak jelen lenni az országos terjesztőhálózatokban, tehát a mostani vásárlóikat veszítik el. Tompa Andrea is kitért arra: ma már nincs forrás egy folyóiratnál arra, hogy színikritikusokat utaztassanak vidéki színházakba vagy vidéki lapszámbeutatókat rendezzenek, ezért nehezebben jutnak el a vidéki olvasókhoz. – A folyóiratokat minden erőfeszítés dacára leginkább a szakmai közönség olvassa – mondta Pápay György. A folyóiratok ugyanakkor a tehetség gondozás fórumai, még mindig a folyóiratokon át vezet a pályakezdők útja az irodalmi életbe, itt jelennek meg kritikák is.

Az elmúlt több mint fél évben a kiszámíthatatlanság jellemezte a Nemzeti Kulturális Alap működését. A folyóiratok számára az idei első pályázati döntések áprilisban születtek meg. Ez azt jelenti, hogy egy havonta megjelenő folyóiratnak már négy számot meg kellett jelentetnie, mire kiderült, mennyi támogatással számolhatnak 2016-ban.

A színházi és az irodalmi kollégium saját keretéből pótlólag próbálja segíteni azokat a lapokat, amelyek

egyáltalán nem kaptak támogatást. Az irodalmi kollégium rövidesen kiír egy pályázatot 50 millió forint értékben, a színházi kollégium pályázata pedig tegnap járt le, itt 24 millió forint sorsáról döntenek.

A kiszámíthatóság hiányát többen felvetették. Tompa Andrea például úgy vélekedett: a tervezettség még a támogatás összegénél is fontosabb lenne, és rámutatott: a színházi folyóiratoknak most kiírt pályázaton őszi számaik megjelenésére pályázhatnak a folyóiratok, de december lesz, mire az esetlegesen megnyert támogatást folyósítják. Véleménye szerint a kiszámítható működéshez októberben már azt is tudni kellene, hogy jövőre mennyi támogatással tervezhetnek a lapok. Doncsev András azt mondta: a kiszámíthatóságot javítanák a hároméves támogatási szerződések tervezett visszahozatalával, és arra is nyitott az NKA, hogy a terjesztéssel kapcsolatos problémákon gondolkodjon.

Margócsy István, az idén támogatás nélkül maradt 2000 irodalmi-társadalmi lap főszerkesztője már az elutasító döntés idején bejelentette a lap megszűnését. Szerinte az új alkotások Magyarországon mindig csekély példányszámú lapokban jelentek meg, és ma is itt folytak a viták, a nemzeti, társadalmi, kulturális kérdések komoly megbeszélése. Szerinte, ha a magyar szellemi életet folytatni kívánjuk, szükség van a folyóiratokra

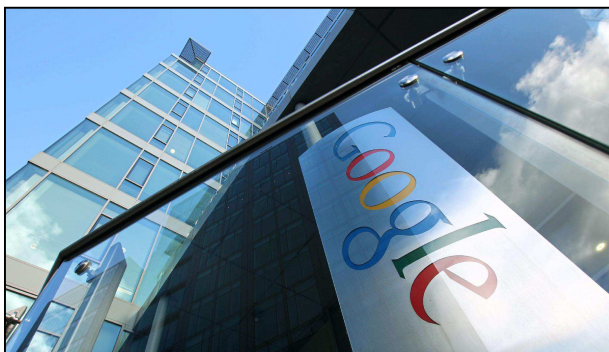
Forrás: <http://mno.hu/konyveshaz/marad-a-szulkoltsegvetes-a-folyoiratoknal-1363502/>

(F. Iné)

Interjú, Balogh Roland

Nekimegy a netes óriásoknak az EU

Keményen nekiment a minap a nemzetközi internetes óriásoknak az *Európai Bizottság*, amely jelentősen változtatna a jogdíj szabályozás menetén. Brüsszel szerint ugyanis miközben a főleg amerikai alapítású cégek degeszre keresik magukat a szellemi javakat (zenéket, videókat és cikkeket) megosztó szolgáltatásaik hirdetéseiből, addig az oda feltöltött kreatív tartalmakat előállító művészeknek szinte semmit sem juttatnak vissza. Az ötlet forradalmi, hiszen a digitális kor talán legnagyobb kárvallottjain szeretne segíteni. Megkerestük a téma felelősét, és a digitális jogokért felelős bizottsági alelnök, *Andrus Ansip* készséggel válaszolt lapunk kérdéseire.

A YouTube-ot is tulajdonló Google európai főhadiszállása Dublinban. A techóriások nagyon nem szeretnék fizetni

Fotó: Peter Muhly / Europress/AFP

– Jogdíjszabályozásokról beszélni az internetes megosztások korában igen nehéz. Azt látjuk ugyanis, amíg egyes techóriások hatalmas üzletet csinálnak, addig a művészek és zenészek roppant feldúltak, hogy ők ebből semmit sem kapnak vissza. Hogyan kezelné a helyzetet az Európai Bizottság, miként oldaná fel a két oldal között feszülő ellentmondásokat?

– Valóban létezik egy komoly szakadék, s az alkotók egyes internetes platformoktól nem kapnak megfelelő juttatást szellemi javaikért. Csak egy példa: míg van olyan zeneszolgáltató, amely havi 68 millió előfizető után kétmilliárd dollárt fizet a zenészeknek, addig egy másik, 900 millió havi felhasználó által látogatott, hirdetésekkel megtűzdelt oldal csak 640 millió dollárt fizet vissza az előadóknak. Az Európai Bizottság ezen szeretne változtatni. Az új szabályozás pedig megerősítené a szerzők és egyéb jogdíjtulajdonosok helyzetét az olyan tartalmegosztókkal szemben, mint a YouTube vagy a Dailymotion. Így sokkal jobb pozícióból tárgyalhatnának velük azért, hogy ne zsákmányolják ki őket, s a feltöltött tartalmakért megfelelő honoráriumban részesüljenek. A szolgáltatóknak a jogtulajdonosokkal együttműködve kötelező lesz olyan hatékony módszereket, például különféle tartalomfelismerő algoritmusokat, bevezetnie, amelyekkel könnyebben eltávolíthatják a különböző, jogosulatlanul felkerülő dalokat, videókat. Elvárjuk azt is, hogy a szerzők átlássák ezen internetes óriások működését, egyúttal ellenőrizni tudják, partnereik, a velük szerződött producerek, kiadók is mennyit keresnek az ő általuk előállított szellemi termékekből. A direktíva így tartalmaz majd egy olyan mechanizmust is, amivel az alkotók meg tudnak egyezni a megfelelő juttatásokról a kiadókkal, producerekkel. Ezek úgy vélem, növelik az

egymással szembeni bizalmat a digitális piac szereplői között.

Így indult...

Az online megosztók és a zenészek, előadók közötti vita hosszú évekre nyúlik vissza. Az Európai Bizottság mostani aktivitását egy június végi nyílt levél indította el, amelyben mintegy ezer előadó – köztük *Lady Gaga*, valamint az amúgy közéleti kérdésekben igen aktív *Coldplay* zenekar – arra szólította fel az Európai Bizottságot, tegyen valamit a szellemi termékekből származó bevételek tisztességes elosztásáért, hogy az alkotók normális díjazásban részesüljenek produktumaikért. Azt követelték, állapítsanak meg egy konkrét összeget, amelyet egy zeneszám meghallgatása, a rákattintás után az adott jogtulajdonos megkap a megosztótól.

Ezt a petíciót egy újabb követte szeptember 1-jén, amelyet már 18 ezer európai, köztük 650 magyar szerző írt ugyancsak az Európai Bizottságnak. A jogdíjkérdés ilyen formában való rendezését az *Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület* is támogatja.

– *A kulcskérdés az, hogy hogyan tudja a Bizottság arra kényszeríteni az elsősorban amerikai székhelyű techóriásokat – mint a YouTube-ot is tulajdonló Google-t vagy épp a Facebookot –, hogy fizessenek a megosztások, illetve lejátszások után?*

– Amennyiben javaslatainkat elfogadja az Európai Parlament, illetve a tagállami kormányok – s ebben számítunk Magyarország támogatására is –, az azt is jelenti, ha egy amerikai cég az EU-ban akar leányvállalatot alapítani, illetve szolgáltatást végezni, úgy be kell tartania ezeket a szabályokat. Minden cégnek, legyen az amerikai vagy sem, azonos szabályok szerint kell működnie a közös uniós gazdasági térségben, azokat be kell tartaniuk, csak így jelenhetnek meg az 500 milliós piacunkon. A közös digitális térség kialakításával segíteni tudunk főleg a kis, kezdő vállalkozásoknak, s ezt néhány amerikai vállalat is támogatja. Az azonos feltételrendszer megteremtésével pedig nem lehet kibújni a szabályok alól, nem lesznek kiskapuk. A célunk tehát az, hogy az egész EU területén egységes fogyasztó-, adat-, illetve jogdíjvédelmi feltételeket alakítsunk ki. Ez egyúttal tiszta jogi helyzetet is teremt.

– *A Bizottság tárgyalt már a kifogásolt vállalatokkal ezekről a kérdésekről? Láttuk ugyanis, hogy az uniós tervek bejelentésére adott első reakciók elég*

elutasítóak voltak. Mit tesznek, ha ezek a cégóriások minden önök által felvetett javaslatot visszautasítanak?

– Igen, kapcsolatban állunk velük. Egyrészt, hogy elmagyarázzuk, milyen céllal akarunk beavatkozni, másrészt pedig, hogy meghallgassuk az aggályait. Néhány hete tárgyalást folytattam Írországban a Google képviselőivel, akik támogatják a javaslatunk több elemét is, elsősorban, ami az átláthatóságot illeti. Mi folytatni szeretnénk a párbeszédet, hogy minden felet biztosítsunk a jogbiztonságról. A legfontosabb, hogy megtaláljuk a megfelelő egyensúlyt. Azt szeretnénk, hogy az online tartalomszolgáltatók továbbra is innovatív módon működjenek, kiváló szolgáltatást nyújtsanak, de azt ne az alkotók, szerzők kárára tegyék.

– Ha a szellemi javak online megosztása utáni visszafizetéseket nézzük, a bizottságnak van-e arra elképzelése, mennyit fizessenek klikkelésenként, megtekintésenként az alkotóknak? Mondjuk például öt centet vagy egy centet.

– Nem, ez egyáltalán nem arról szól, hogy rögzítsük azt az összeget, amit ki kell fizetniük a jogtulajdonosok számára. Az új szabályozásunk tiszta és átlátható keretet nyújtana: megadja a lehetőséget az alkotóknak, hogy leüljenek tárgyalni, de az rajtuk múlik, hogy miben állapodnak majd meg a tartalomszolgáltatókkal.

– A megszellőztetett tervek szerint hasonló elképzeléseket honosítanának meg az újságírás területén, ahogy ezt Jean-Claude Juncker bizottsági elnök le is szögezte. Így hasonló jogdíjszabályozás vonatkozna az egyedi újságcikkek, sajtóvideók publikálására is. Ez azt jelentené, hogy az olyan hírmegosztó és hírkereső oldalaknak, mint a Google News vagy a Yahoo News, ugyancsak fizetnie kellene az egyedi cikkek, és egyéb multimédiás sajtótartalmak megosztása, a klikkelések száma után az adott anyag tulajdonosának?

– A kiadók esetében is látunk egy komoly szakadékot, amikor egy vállalkozás megfelelő ellenszolgáltatás nélkül használja kereskedelmi célokra egyes médiumok különböző anyagait. Noha az online forradalommal, a közösségi oldalak megjelenésével, a napilapok, magazinok és egyéb médiaformátumok nagyobb közönséghez is eljuthatnak, ugyanakkor teljesen összekuszálta a hirdetésekéből származó bevételeket, illetve nagyon megehezítette a licencjogok, és az azt megszegőkkel szembeni szankciók lehetőségét. Mi azt szeret-

nénk, ha a sajtótermékek kiadói hasonló jogosítványokat kapnának, mint amilyenekkel az unióban belül a film- és zenekiadók, vagy épp a televíziós közvetítések kapcsán már érvényben vannak. Az új szabály elismeri, hogy a kiadók komoly anyagi befektetések mellett fontos szerepet játszanak a minőségi újságírói tartalmak előállításában, amelyek elengedhetetlenek a mi demokratikus társadalmunk számára. Így sokkal jobb pozícióból ülhetnek le tárgyalni az internetes tartalomszolgáltatókkal, hogy milyen keretek és feltételek mentén tegyék elérhetővé saját cikkeiket, anyagaikat, egyúttal könnyebben tudnak fellépni a szellemi javak lopása ellen.

Andrus Ansip
Europress/AFP

– Hogyan tesznek különbséget az egyedi és a már megosztott tartalom között? Hogyan lehet meghatározni, mi egy adott téma alapforrása, ami után majd fizetni kell a szolgáltatóknak?

– Nem áll szándékunkban szankcionálni vagy gátat szabni a hiperhivatkozásoknak, amikor egy cikket a forrást feltüntetve osztanak meg, illetve tovább mondjuk a Facebookon vagy egyéb blogokon. Ezt a témával kapcsolatos közleményünkben is hangsúlyosan aláhúztuk, hogy nem lesz „hiperhivatkozás adó”. A kiadók maguk döntenek el, milyen üzleti modellben és kik számára szeretnék elérhetővé tenni a tartalmaikat a hírkeresőkön. Ahogy azt is ők szabhatják meg, miként használhatják fel újra a korábbi anyagaikat. Az új szabályok tehát a sajtótermékek esetében sem azt jelentik, hogy minden egyes

cikk-klikk után automatikusan kifizetés történik az adott téma jogtulajdonosának.

– *Mi lesz abban az esetben, ha egy nem profitálpú blog, amelyet amúgy is kevesen olvasnak, szeretne megosztani valamit? Nekik kell-e fizetni a tartalmegosztásért, vagy csak a nagyobb portáloknak, illetve azoknak, amelyek bármiféle anyagi hasznot húznak a megosztásból?*

– Az alapszabály az, ha valaki egy jogvédett anyagot – nem egy rövid kivonatot, hanem egy terjedelmes, komoly munkát – akar egy az egyben átvenni, akkor erre engedélyt kell kérni a tulajdonostól is. Ezen az új szabályok sem fognak változtatni. Mi csak azokat a feltételeket akarjuk megteremteni, amelyek segítségével a kisebb kiadók könnyebben tudnak ilyen ügyekben tárgyalni az online piac nagyobb szereplőivel. De bizonyos értelemben lesznek kivételek, s különbséget teszünk a tudományos, oktatási, illetve a profit célú felhasználások között.

– *Ha minden a megfelelő ütemben halad, mikor léphetnek életbe az új szabályok?*

– Amilyen gyorsan csak lehet. Tisztában vagyunk vele, hogy a digitális világ egyre jobban behálóz minket, épp ezért nem vesztegetjük az időnket.

Kivételek

Noha talán annyira nem látványos, de legalább ilyen fontos az a bizottsági keretrendszer, amely a különféle, elvileg jogvédett tartalmak felhasználásával kapcsolatos kivételekre vonatkozik majd. Andrus Ansip ennek kapcsán lapunknak arról beszélt, az oktatási célokra való használat esetén nem kell kérni a jogtulajdonos közvetlen engedélyét, hanem – ahogy az most az idézetek és a kizárólag személyes letöltés, egyedi másolat esetében már működik – az adott intézmény, illetve akár személy, elsősorban kutatók külön engedély nélkül megtehesse. Az erre vonatkozó szabályokat bele fogják építeni az új szellemi javakra vonatkozó direktívába. A 2005 és 2014 között miniszterelnökként szolgáló észt politikus azt is leszögezte, nagyon szeretnék, ha a kutatók tudományos kutatásaikhoz az EU-n belül úgynevezett szöveg- és adatbányász technológiákat is használhatnának. Erre az egyre növekvő adatmennyiség miatt lenne szükség, ezzel ugyanis gyorsabban és könnyebben lehetne nagy adathalmazokat feldolgozni. Jelenleg ugyanis évente 8-9 százalékkal bővül a digitális tudományos publikációk száma, s a mun-

ka felgyorsítása érdekében – Brüsszel szerint – szükség lenne ilyen technológiák alkalmazására.

A Bizottság hasonlóan kivételezne a kulturális javak megőrzése céljából történő tartalomfelhasználás esetében is. Főleg, mert ezek digitalizálásával ezen javakhoz az uniós állampolgárok is hozzáférhetnek az interneten. A bizottsági alelnök arra is felhívta a figyelmet, hogy hasonló kivételekre már van egyezmény, a 2013. június 27-én elfogadott, az ENSZ szellemi javakkal foglalkozó szervezete által jegyzett marrakeshi egyezmény például a látássérültek számára ad hozzáférést a különféle jogdíjvédett tartalmak személyes felhasználásához. (B. R.)

Ennek a cikknek a nyomtatott változata a Magyar Nemzetben jelent meg. A megjelenés időpontja: 2016. 10. 04.

/Forrás: <http://mno.hu/grund/nekimegy-a-netes-oriasoknak-az-eu-1364602/>

(F. Iné)

Európai tanácskozást tartanak az internet szerepéről

Az internet-hozzáférésről tanácskoznak az európai elektronikus hírközlési szabályozók.

Az elektronikus hírközlésre vonatkozó keretszabályozás aktuális felülvizsgálata, valamint az *Európai Elektronikus Hírközlési Szabályozók Testületének* (BEREC) jövő évi munkaprogramja lesz a fő témája a szervezet 4. érdekképviseleti fórumának, az október 17-i brüsszeli rendezvényen az internet-hozzáférés elősegítéséről és a digitális gazdaság fejlődéséről is tárgyalnak a résztvevők, köztük a *Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság*.

Közleményében a BEREC hangsúlyozta: kiemelten fontos, hogy minden európai polgár internetkapcsolathoz jusson. A gyorsan változó végfelhasználói igények kielégítésére új hálózatokat kell telepíteni, növelni kell a szolgáltatói beruházásokat és bővíteni az innovatív szolgáltatásokat. Az egyik kerekasztal-beszélgetésen azt elemzik, hogy a szabályozás milyen módon könnyítheti meg ezek megvalósítását – közölték.

A digitális gazdaság fejlesztése szintén kiemelt téma, a gyorsan változó környezetnek nemcsak számos innovatív megoldás, új szereplő és új

szolgáltatás köszönhető, nőnek a szabályozási nehézségek is. A főbb ágazati fejlesztésekkel együtt erről is beszélnek a szakértők egy másik kerekasztal-beszélgetésen. A résztvevők megvitatják a BEREC 2017. évi munkaprogramját is, amely főként az összekapcsoltság kihívásaira, a nyílt internet témájára és a szabályozási keret felülvizsgálatára összpontosít.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/121768/europai-tanacskozast-tartanak-az-internet-szereperol/>

(Válogatta: B. Bné)

Bevezetik a Matlab szoftvert az Óbudai Egyetemen

Az országban elsőként az Óbudai Egyetemen bevezetik a Matlab nevű mérnöki és matematikai szoftvert, amelyet ősztől az intézmény oktatói és hallgatói is használhatnak.

A Matlab (matrix laboratory) a világ 25 legjobb egyeteme közül 24-ben teljes körűen használt rendszer, amely a matematikai, mérnöki és gazdasági tárgyak oktatásához, valamint kutatáshoz használható. Alkalmazásával a hagyományos programozási nyelvekhez képest egyszerűbben és gyorsabban oldhatóak meg matematikai és műszaki problémák – közölte a felsőoktatási intézmény az MTI-vel. Mérnökök és kutatók milliói számára mind az iparban, mind az akadémiai szektorban a Matlab a számítások nyelve – áll a közleményben.

Az Óbudai Egyetem hozzátette, egy évre vásárolta meg a licencet csaknem nyolcmillió forintért úgy, hogy a rendszert az oktatók és a hallgatók is

használhatják. Az intézmény vezetésének célja, hogy jövőre a nemzetközi trendeket követve még hatékonyabban, az egyes tananyagokba is beépítsék a szoftver használatát.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/121848/bevezetik-a-matlab-szoftvert-az-obudai-egyetemen/>

(Válogatta: B. Bné)

GreCsó Krisztián: Magyarország egyik legjelentősebb archívumát állították le

Az író felhívta rá a figyelmet, hogy a tegnapi válogatott meccs miatt még éjjel is dolgoztak a Népszabadság szerkesztőségében, ezért pár óra alatt zavarhatták le a leállást.

GreCsó Krisztián a következőket írta Facebook-oldalán a Népszabadság bezárásának hírére reagálva: "A mai, utolsó Népszabadság sportrovatában ott van Hegyi Iván elemzése a tegnapi esti meccsről. Vagyis éjjel még bent voltak a kollégák, tördeltek. Éjjel, ezek szerint, körülbelül 11 óra után szorgos kezek törölték a postafiókokat, köztük politikai és kultúrtörténeti leveleket, leállították a szervereket, vele Magyarország egyik legjelentősebb archívumát, átkódolták a beléptető rendszert, hogy a munkatársak, újságírók ne férjenek hozzá semmihez. Mindezt állítólag anyagi okok miatt."

/Forrás: *HVG*, 2016. október 12./

(Válogatta: B. Bné)

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné
 Billédiné Holló Ilona
 Fonyó Istvánné
 Hegyközi Ilona
 Kostyánné Mátrai Rita
 Lencsés Ákos
 Prokné Palik Mária
 Tószegi Zsuzsanna